

Ready
4Scho^ol

ΟΔΗΓΟΣ ΣΠΟΥΔΩΝ

Co-funded by
the European Union

ΟΝΟΜΑ ΕΡΓΟΥ

Teaching School Readiness Through an ABA-based Preschool Programme

Κωδικός: 2023-1-CZ01-KA220-SCH-000156079

Αποποίηση Ευθυνών

Με τη χρηματοδότηση της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Οι απόψεις και οι γνώμες που διατυπώνονται εκφράζουν αποκλειστικά τις απόψεις των συντακτών και δεν αντιπροσωπεύουν κατ'ανάγκη τις απόψεις της Ευρωπαϊκής Ένωσης ή του Ευρωπαϊκού Εκτελεστικού Οργανισμού Εκπαίδευσης και Πολιτισμού (ΕΑΕΑ). Η Ευρωπαϊκή Ένωση και ο ΕΑΕΑ δεν μπορούν να θεωρηθούν υπεύθυνοι για τις εκφραζόμενες απόψεις.

Ιστοσελίδα: <https://ready4school.eu/>

Επικοινωνία: ready4schoolerasmus@gmail.com

Ready4School Τράπεζα Στόχων and Ανάλυση Εργασιών © 2024 από Masarykova Univerzita, Sina Svetulka, Vimodo Ltd, Centar za autizam, INNOVATION HIVE, Odessa Regional Academy of In- Service Education έχει άδεια χρήσης CC BY-NC-ND 4.0. Για να δείτε αντίγραφο αυτής της άδειας, επισκεφθείτε την ιστοσελίδα <https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>

MASARYK
UNIVERSITY

Περιεχόμενα

Εισαγωγή στον Οδηγό Σπουδών	4
Δεξιότητες Σχολικής Ετοιμότητας	5
Διδακτικές Μεθοδολογίες.....	6
Κεφάλαιο 1: Αυτισμός και Εφαρμοσμένη Ανάλυση Συμπεριφοράς (ABA)	9
Τι είναι το αυτιστικό φάσμα?	9
Δικαιώματα των αυτιστικών ατόμων.....	10
Χαιρετισμοί	19
Ενσυναίσθηση	20
Να ζητά βοήθεια.	21
Διαχείριση χρόνου	22
Κεφάλαιο 3: Συμπεριφορικές στρατηγικές.....	24
Ενίσχυση	24
Κάρτα αλλαγής.....	26
Priming	27
Διαμόρφωση (Shaping)	28
Πίνακας «Πρώτα-μετά»	33
Διαχείριση μεταβάσεων.....	36
Choice Board	38
Κεφάλαιο 4: Δεδομένα.....	40
Κεφάλαιο 5: Αξιολόγηση.....	42
Κεφάλαιο 6: Συνεργασία.....	44

Εισαγωγή στον Οδηγό Σπουδών

Γιατί χρειάζεστε ένα εργαλείο σχολικής ετοιμότητας για να στηρίξετε τα αυτιστικά παιδιά κατά τη μετάβασή τους στο δημοτικό σχολείο;

Η σχολική ετοιμότητα είναι ένας σημαντικός παράγοντας στην εκπαιδευτική πορεία ενός παιδιού, ιδιαίτερα για τα παιδιά ηλικίας 5-7 ετών που μεταβαίνουν στο δημοτικό σχολείο. Αυτή η κρίσιμη περίοδος σηματοδοτεί μια σημαντική μετάβαση από την προσχολική εκπαίδευση σε ένα πιο δομημένο ακαδημαϊκό περιβάλλον. Η έννοια της σχολικής ετοιμότητας περιλαμβάνει όχι μόνο την ακαδημαϊκή ετοιμότητα αλλά και την κοινωνική, συναισθηματική, σωματική και γνωστική ανάπτυξη (High, 2008).

Η σημασία της σχολικής ετοιμότητας είναι κάτι που δεν μπορεί να αγνοηθεί. Οι έρευνες δείχνουν σταθερά ότι τα παιδιά που ξεκινούν το σχολείο με ισχυρά θεμέλια σε βασικούς αναπτυξιακούς τομείς είναι πιο πιθανό να επιτύχουν ακαδημαϊκά, να έχουν θετικές κοινωνικές αλληλεπιδράσεις και συνολική ευημερία καθ' όλη τη διάρκεια της εκπαιδευτικής τους σταδιοδρομίας και πέραν αυτής (Duncan et al., 2007). Αντίθετα, τα παιδιά που δυσκολεύονται με τη σχολική ετοιμότητα μπορεί να αντιμετωπίσουν προκλήσεις που μπορεί να επιμείνουν καθ' όλη τη διάρκεια της ακαδημαϊκής τους ζωής, επηρεάζοντας ενδεχομένως τα μακροπρόθεσμα εκπαιδευτικά και επαγγελματικά τους αποτελέσματα (Rouse et al., 2005).

Είναι σημαντικό να σημειωθεί ότι η σχολική ετοιμότητα δεν είναι μια έννοια που εφαρμόζεται σε όλους. Τα παιδιά αναπτύσσονται με διαφορετικούς ρυθμούς και μπορεί να διαπρέπουν σε ορισμένους τομείς, ενώ χρειάζονται πρόσθετη υποστήριξη σε άλλους. Επιπλέον, καθώς αναγνωρίζουμε τις διαφορετικές ανάγκες όλων των μαθητών, είναι σημαντικό να αντιμετωπίσουμε τις ιδιαίτερες ανάγκες για την σχολική ετοιμότητα των παιδιών με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες, ιδίως εκείνων που ανήκουν στο φάσμα του αυτισμού. Τα αυτιστικά παιδιά αντιμετωπίζουν συχνά ιδιαίτερες προκλήσεις κατά τη μετάβαση στο δημοτικό σχολείο και μπορεί να χρειάζονται πρόσθετη υποστήριξη σε τομείς όπως η κοινωνική αλληλεπίδραση, η επικοινωνία και η αισθητηριακή επεξεργασία (Fleury et al., 2014). Για τα αυτιστικά παιδιά, η σχολική ετοιμότητα αποκτά πρόσθετες διαστάσεις. Πέρα από τις τυπικές δεξιότητες ετοιμότητας, τα παιδιά αυτά μπορεί να χρειάζονται:

- Ενισχυμένη υποστήριξη στην ανάπτυξη κοινωνικών δεξιοτήτων, συμπεριλαμβανομένης της κατανόησης και της πλοήγησης στους κοινωνικούς κανόνες στο σχολικό περιβάλλον.

- Στρατηγικές για τη διαχείριση των αισθητηριακών ευαισθησιών που μπορεί να επιδεινωθούν σε ένα πολύβουο σχολικό περιβάλλον.
- Ανάπτυξη τεχνικών αυτορρύθμισης για την αντιμετώπιση των αλλαγών στη ρουτίνα και των απροσδόκητων γεγονότων.
- Προσαρμοσμένες επικοινωνιακές υποδομές, οι οποίες μπορεί να περιλαμβάνουν οπτικά βοηθήματα ή συστήματα εναλλακτικής επικοινωνίας.
- Εξατομικευμένες προσεγγίσεις στην ακαδημαϊκή διδασκαλία που συνάδουν με τα μοναδικά μαθησιακά στυλ και ενδιαφέροντά τους.

Σε αυτόν τον οδηγό σπουδών, θα εξετάσουμε διάφορους τομείς της σχολικής ετοιμότητας, συμπεριλαμβανομένων των γνωστικών δεξιοτήτων (όπως ο πρώιμος γραμματισμός και ο αριθμητισμός), των κοινωνικοσυναισθηματικών ικανοτήτων, της σωματικής ανάπτυξης και των γλωσσικών και επικοινωνιακών ικανοτήτων. Ωστόσο, το κύριο μέλημά μας δεν θα είναι οι γνωστικές δεξιότητες, αλλά μια επισκόπηση του αυτισμού, οι τεκμηριωμένες στρατηγικές διδασκαλίας που έχει αποδειχθεί ότι προωθούν αποτελεσματικά αυτές τις δεξιότητες στους νεαρούς μαθητές και πώς αυτές οι έννοιες μπορούν να προσαρμοστούν και να ενισχυθούν για να υποστηρίξουν την επιτυχή μετάβαση των αυτιστικών παιδιών στο δημοτικό σχολείο. Αυτή η ολοκληρωμένη προσέγγιση αποσκοπεί στη συνολική κατανόηση της σχολικής ετοιμότητας που περιλαμβάνει τις ανάγκες όλων των μαθητών, διασφαλίζοντας ότι κάθε παιδί έχει την ευκαιρία να ευδοκιμήσει στο εκπαιδευτικό του ταξίδι.

Δεξιότητες Σχολικής Ετοιμότητας

Οι συγκεκριμένες δεξιότητες σχολικής ετοιμότητας που χρειάζονται περισσότερο τα αυτιστικά παιδιά που μεταβαίνουν στο δημοτικό σχολείο θα συζητηθούν αργότερα σε αυτόν τον οδηγό σπουδών. Ωστόσο, θα πρέπει να σημειωθεί ότι σύμφωνα με μια εκτενή ανασκόπηση της βιβλιογραφίας, οι ακόλουθες δεξιότητες σχολικής ετοιμότητας είναι οι πλέον αναγκαίες:

1. Γνωστικές δεξιότητες

Οι γνωστικές δεξιότητες αποτελούν το θεμέλιο της ακαδημαϊκής επιτυχίας. Για τα παιδιά ηλικίας 5-7 ετών, οι βασικές γνωστικές δεξιότητες περιλαμβάνουν:

- Βασική αριθμητική ικανότητα: Κατανόηση των αριθμών, καταμέτρηση και απλή αριθμητική (Duncan et al., 2007).
- Πρώιμος γραμματισμός: Αναγνώριση γραμμάτων, φωνολογική επίγνωση και βασικές δεξιότητες ανάγνωσης (Whitehurst & Lonigan, 1998).
- Επίλυση προβλημάτων: Ικανότητα κριτικής σκέψης και επίλυσης απλών προβλημάτων (Blair & Razza, 2007).

2. Κοινωνικο-συναισθηματικές δεξιότητες

Οι κοινωνικο-συναισθηματικές δεξιότητες είναι εξαιρετικά σημαντικές για τη συνολική ανάπτυξη των παιδιών και τη σχολική τους επιτυχία:

- Αυτορρύθμιση: Ικανότητα ελέγχου των συναισθημάτων και της συμπεριφοράς (McClelland et al., 2007).
- Κοινωνική αλληλεπίδραση: Συνεργασία με συνομηλίκους και ενήλικες (Ladd et al., 2006).
- Τήρηση οδηγιών: Κατανόηση και τήρηση των κανόνων και των ρουτινών της τάξης (Lin et al., 2003).

3. Σωματική ανάπτυξη

Η σωματική ετοιμότητα συχνά παραβλέπεται, αλλά είναι απαραίτητη για τη σχολική επιτυχία:

- Λεπτές κινητικές δεξιότητες: Κράτημα μολυβιού, κόψιμο με ψαλίδι και άλλες δραστηριότητες συντονισμού χεριού-ματιού (Grissmer et al., 2010).
- Αδρές κινητικές δεξιότητες: Τρέξιμο, άλματα και διατήρηση της ισορροπίας (Son & Meisels, 2006).

4. Γλώσσα και επικοινωνία

Η αποτελεσματική επικοινωνία είναι απαραίτητη για τη μάθηση και την κοινωνική αλληλεπίδραση:

- Εκφραστική γλώσσα: Ικανότητα προφορικής επικοινωνίας των σκέψεων και των αναγκών (Dickinson & Tabors, 2001).
- Δεκτική γλώσσα: Κατανόηση του προφορικού λόγου και παρακολούθηση των προφορικών οδηγιών (Justice et al., 2009).

Διδακτικές Μεθοδολογίες

Συγκεκριμένες τεκμηριωμένες μέθοδοι διδασκαλίας που έχουν αποδειχθεί πιο επιτυχημένες με αυτιστικά παιδιά που μεταβαίνουν στο δημοτικό σχολείο θα συζητηθούν αργότερα σε αυτόν τον οδηγό σπουδών. Ωστόσο, θα πρέπει να σημειωθεί ότι σύμφωνα με μια εκτενή ανασκόπηση της βιβλιογραφίας οι ακόλουθες γενικές στρατηγικές διδασκαλίας θεωρούνται χρήσιμες για την ανάπτυξη δεξιοτήτων σχολικής ετοιμότητας:

1. Μάθηση με βάση το παιχνίδι

Η μάθηση με βάση το παιχνίδι είναι μια αποτελεσματική προσέγγιση για τη διδασκαλία δεξιοτήτων σχολικής ετοιμότητας σε παιδιά ηλικίας 5-7 ετών

- Καθοδηγούμενο παιχνίδι: Δραστηριότητες που διευκολύνει ο δάσκαλος και οι οποίες ενσωματώνουν μαθησιακούς στόχους (Weisberg et al., 2013).

- Ελεύθερο παιχνίδι: Μη δομημένος χρόνος παιχνιδιού που προάγει τη δημιουργικότητα και τις κοινωνικές δεξιότητες (Ginsburg, 2007).

2. Διαφοροποιημένη διδασκαλία

Η προσαρμογή της διδασκαλίας στις ατομικές ανάγκες είναι εξαιρετικά σημαντική για αυτή την ηλικιακή ομάδα. Αυτό είναι κάτι στο οποίο θα επικεντρωθούμε εκτενώς σε αυτόν τον οδηγό, με μια εις βάθος ματιά στις στρατηγικές διαφοροποίησης της διδασκαλίας για αυτιστικούς μαθητές. Ωστόσο, οι γενικές βέλτιστες πρακτικές μπορούν να περιλαμβάνουν:

- Κέντρα μάθησης: Καθορισμένοι χώροι για διαφορετικές δραστηριότητες που απευθύνονται σε διάφορα μαθησιακά στυλ (Tomlinson, 2001).
- Διδασκαλία σε μικρές ομάδες: Στόχευση συγκεκριμένων δεξιοτήτων σε μικρές ομάδες με βάση τις ικανότητες (Connor et al., 2009).

3. Ενσωμάτωση της τεχνολογίας

Η κατάλληλη χρήση της τεχνολογίας μπορεί να ενισχύσει τη μάθηση:

- Εκπαιδευτικές εφαρμογές: Διαδραστικές εφαρμογές που εστιάζουν σε συγκεκριμένες δεξιότητες (Neumann & Neumann, 2014).
- Ψηφιακή αφήγηση ιστοριών: Χρήση πολυμέσων για την ενίσχυση των δεξιοτήτων γραμματισμού (Verdugo & Belmonte, 2007).

4. Πολυαισθητηριακές προσεγγίσεις

Η ενεργοποίηση πολλαπλών αισθήσεων μπορεί να βελτιώσει τα μαθησιακά αποτελέσματα:

- Πρακτικές δραστηριότητες: Χειροπιαστά μέσα για μαθηματικές και επιστημονικές έννοιες (Carbonneau et al., 2013).
- Μάθηση με βάση την κίνηση: Ενσωμάτωση σωματικών δραστηριοτήτων στα μαθήματα (Vazou et al., 2012).

5. Ενσωμάτωση της κοινωνικο-συναισθηματικής μάθησης (SEL)

Η ενσωμάτωση της SEL στις καθημερινές δραστηριότητες είναι πολύ σημαντική:

- Συναντήσεις στην τάξη: Τακτικές συζητήσεις για τη δημιουργία κοινότητας και δεξιοτήτων επίλυσης προβλημάτων (Kriete & Davis, 2014).
- Παιχνίδι ρόλων: Δραστηριότητες για την εξάσκηση των κοινωνικών δεξιοτήτων και της ενσυναίσθησης (Jones et al., 2011).

Κεφάλαιο 1: Αυτισμός και Εφαρμοσμένη Ανάλυση Συμπεριφοράς (ABA)

Τι είναι το αυτιστικό φάσμα?

Η διαταραχή του αυτιστικού φάσματος (ΔΑΦ) είναι μια νευρολογική και αναπτυξιακή διαταραχή που επηρεάζει τον τρόπο με τον οποίο οι άνθρωποι αλληλεπιδρούν με τους άλλους, επικοινωνούν, μαθαίνουν και συμπεριφέρονται. Παρόλο που ο αυτισμός μπορεί να διαγνωστεί σε οποιαδήποτε ηλικία, περιγράφεται ως «αναπτυξιακή διαταραχή» επειδή τα συμπτώματα εμφανίζονται γενικά στα πρώτα 2 χρόνια της ζωής.

Ο αυτισμός είναι γνωστός ως διαταραχή «φάσματος» επειδή υπάρχει μεγάλη ποικιλία στον τύπο και τη σοβαρότητα των συμπτωμάτων που εμφανίζουν τα άτομα.

Συνήθη σημάδια και συμπτώματα της διαταραχής του φάσματος του αυτισμού

Κάθε άτομο με διαταραχή του φάσματος του αυτισμού έχει ένα μοναδικό πρότυπο συμπεριφοράς, αλλά υπάρχουν ορισμένα κοινά σημάδια και συμπτώματα:

- **Προβλήματα επικοινωνίας** (δυσκολία χρήσης ή κατανόησης της γλώσσας), όπως καθυστερημένη ανάπτυξη του λόγου και περιορισμένο λεξιλόγιο για την ηλικία τους, επανάληψη ενός συνόλου λέξεων ή φράσεων, εστίαση της προσοχής και της συζήτησης σε λίγες θεματικές, μονότονη και επίπεδη ομιλία.
 - **Δυσκολία στην κοινωνική αλληλεπίδραση**. Αυτό περιλαμβάνει δυσκολία στο να κάνουν φίλους και να αλληλεπιδρούν με τους ανθρώπους, δυσκολία στην κατανόηση των εκφράσεων του προσώπου, δυσκολία στην κατανόηση των συναισθημάτων των δικών τους και των άλλων ανθρώπων, δεν έχουν βλεμματική επαφή, δεν θέλουν να τους αγκαλιάζουν, δεν απαντούν όταν τους καλούν ή αρνούνται να κάνουν πράγματα όταν τους ζητείται.
 - **Επαναλαμβανόμενες συμπεριφορές και τήρηση αυστηρών ρουτινών**. Αυτό μπορεί να περιλαμβάνει επαναλαμβανόμενες κινήσεις του σώματος, όπως το χτύπημα των χεριών και επαναλαμβανόμενες κινήσεις με αντικείμενα, όπως το γύρισμα των τροχών σε ένα αυτοκινητάκι, δραστηριότητες που θα μπορούσαν να προκαλέσουν αυτοτραυματισμό, όπως δάγκωμα ή χτύπημα του κεφαλιού, εμμονή στην ίδια ρουτίνα κάθε μέρα και δυσκολία προσαρμογής ακόμη και σε μικρές αλλαγές.
 - **Αισθητηριακή ευαισθησία**. Υπερευαίσθησία ή υποευαίσθησία στους ήχους, τα φώτα, την αφή, τις γεύσεις, τις μυρωδιές, τον πόνο και άλλα ερεθίσματα.
- Βασικά στοιχεία

- Ο αυτισμός - αναφέρεται επίσης ως διαταραχή του φάσματος του αυτισμού- αποτελεί μια ποικίλη ομάδα διαταραχών που σχετίζονται με την ανάπτυξη του εγκεφάλου.

- Περίπου 1 στα 100 παιδιά πάσχει από αυτισμό.
- Τα χαρακτηριστικά μπορεί να εντοπιστούν στην πρώιμη παιδική ηλικία, αλλά ο αυτισμός συχνά διαγιγνώσκεται πολύ αργότερα.
- Οι ικανότητες και οι ανάγκες των αυτιστικών ατόμων ποικίλλουν και μπορεί να εξελίσσονται με την πάροδο του χρόνου. Ενώ ορισμένα άτομα με αυτισμό μπορούν να ζήσουν ανεξάρτητα, άλλα έχουν σοβαρές αναπηρίες και χρειάζονται δια βίου φροντίδα και στήριξη.
- Οι τεκμηριωμένες ψυχοκοινωνικές παρεμβάσεις μπορούν να βελτιώσουν την επικοινωνία και τις κοινωνικές δεξιότητες, με θετικό αντίκτυπο στην ευημερία και την ποιότητα ζωής τόσο των αυτιστικών ατόμων όσο και των φροντιστών τους.
- Η φροντίδα για τα άτομα με αυτισμό πρέπει να συνοδεύεται από δράσεις σε κοινοτικό και κοινωνικό επίπεδο για μεγαλύτερη προσβασιμότητα, συμμετοχικότητα και υποστήριξη.

Δικαιώματα των αυτιστικών ατόμων

Καθ' όλη τη διάρκεια της διαδικασίας παρέμβασης, οι επαγγελματίες ABA σέβονται την αυτονομία και τον αυτοπροσδιορισμό του ατόμου. Αυτό περιλαμβάνει:

- τη συμμετοχή του ατόμου και των κηδεμόνων του στη λήψη αποφάσεων μέσω εξατομικευμένης θεραπείας. Οι παρεμβάσεις ABA προσαρμόζονται στις μοναδικές ανάγκες, προτιμήσεις και δυνάμεις του κάθε ατόμου. Αυτή η εξατομίκευση διασφαλίζει ότι οι παρεμβάσεις σέβονται την αυτονομία του ατόμου και εναρμονίζονται με τους στόχους και τις προτεραιότητές του.
- Σεβασμός στις προτιμήσεις και τα ενδιαφέροντά τους μέσω αξιολογήσεων. Οι επαγγελματίες ABA διεξάγουν αξιολογήσεις προτίμησης για να προσδιορίσουν τις προτιμώμενες δραστηριότητες, τα αντικείμενα και τους ενισχυτές του ατόμου. Αυτό συμβάλλει στο να διασφαλιστεί ότι οι παρεμβάσεις σέβονται τις προτιμήσεις και τα ενδιαφέροντα του ατόμου, προάγοντας τη συμμετοχή και την παρακίνηση.
- Προτεραιότητα των παρεμβάσεων και των μαθησιακών στόχων που προάγουν την ανεξαρτησία και την ποιότητα ζωής.
- Χρήση θετικής ενίσχυσης αντί για διαδικασίες τιμωρίας: Η ABA δίνει έμφαση στη χρήση της θετικής ενίσχυσης για τη διδασκαλία και την αύξηση των επιθυμητών συμπεριφορών. Εστιάζοντας στην ενίσχυση των θετικών συμπεριφορών αντί της τιμωρίας των ανεπιθύμητων, η ABA σέβεται τα αυτιστικά άτομα και προωθεί ένα υποστηρικτικό περιβάλλον. Το Συμβούλιο Πιστοποίησης Αναλυτών Συμπεριφοράς (BACB) παρέχει κατευθυντήριες γραμμές για τους αναλυτές συμπεριφοράς σχετικά με τη χρήση της τιμωρίας στην πρακτική τους. Αυτές οι κατευθυντήριες γραμμές περιγράφονται στον Κώδικα Επαγγελματικής και Δεοντολογικής Συμμόρφωσης για τους αναλυτές συμπεριφοράς. Ο κώδικας τονίζει τη σημασία της χρήσης διαδικασιών που βασίζονται στην ενίσχυση, όποτε αυτό είναι δυνατόν, και αποθαρρύνει τη χρήση της τιμωρίας με την εξαίρεση ορισμένων προϋποθέσεων.

Εάν οι διαδικασίες τιμωρίας είναι απαραίτητες, οι αναλυτές συμπεριφοράς πρέπει να διασφαλίζουν ότι πληρούν διάφορες προϋποθέσεις:

1. Η τιμωρία είναι η λιγότερο περιοριστική παρέμβαση που αντιμετωπίζει αποτελεσματικά τη συμπεριφορά.
2. Τα πιθανά οφέλη από τη χρήση της τιμωρίας υπερτερούν των πιθανών επιβλαβών επιπτώσεων.
3. Υπάρχει τεκμηριωμένη ανάγκη για τη χρήση της τιμωρίας με βάση μια ολοκληρωμένη αξιολόγηση της συμπεριφοράς του ατόμου και των περιβαλλοντικών παραγόντων.
4. Η χρήση της τιμωρίας εγκρίνεται από τους κατάλληλους ενδιαφερόμενους φορείς, όπως οι φροντιστές ή οι νόμιμοι κηδεμόνες.
5. Οι αναλυτές συμπεριφοράς εφαρμόζουν τις διαδικασίες τιμωρίας με τρόπο που συνάδει με τους ισχύοντες νόμους και κανονισμούς.

Όταν χρησιμοποιούν την τιμωρία, οι αναλυτές συμπεριφοράς πρέπει να λαμβάνουν υπόψη τους ηθικές αρχές, όπως η ευεργεσία (ενεργώντας προς το συμφέρον του πελάτη), η μη κακοποίηση (αποφυγή ζημιών) και ο σεβασμός της αξιοπρέπειας και των δικαιωμάτων του ατόμου.

Λήψη συγκατάθεσης πριν από τη θεραπεία

Οι επαγγελματίες της ΑΒΑ λαμβάνουν τη συγκατάθεση του ατόμου ή του νόμιμου κηδεμόνα του πριν από την εφαρμογή οποιασδήποτε παρέμβασης. Από το 2022, σύμφωνα με τον Κώδικα Δεοντολογίας της ΒΑCB, η ΒΑCB απαιτεί από τους ΒCΒΑ να λαμβάνουν συναίνεση ως μέρος της λήψης συγκατάθεσης. Συναίνεση σημαίνει ότι ο εκπαιδευόμενος συμφωνεί προφορικά ή μη προφορικά να συμμετάσχει στη θεραπεία. Η φωνητική επικοινωνία, ακόμη και η λειτουργική επικοινωνία, δεν είναι απαραίτητη. Η απόκτηση συναίνεσης επιβάλλει σε οποιονδήποτε εργάζεται με τον εκπαιδευόμενο να παρακολουθεί για σημάδια συναίνεσης δίνοντας προσοχή στη γλώσσα του σώματος, τις εκφράσεις του προσώπου και τις φωνητικές εκφράσεις του εκπαιδευόμενου. Αυτό είναι γνωστό ως μάθηση βασισμένη στη συναίνεση και αποτελεί βασική πτυχή της σύγχρονης Εφαρμοσμένης Ανάλυσης Συμπεριφοράς (ΑΒΑ). Αποτελεί μια στροφή προς μια πιο συμπονετική προσέγγιση που υποστηρίζεται από προσωπικότητες όπως ο Dr. Greg Hanley. Οι παραδοσιακές μέθοδοι ΑΒΑ συχνά επικρίνονταν από τα αυτιστικά άτομα και τις οικογένειές τους, επειδή προσπαθούσαν να εξαλείψουν τα αυτιστικά χαρακτηριστικά και να αλλάξουν το αυτιστικό άτομο. Ως εκ τούτου, η ενσωμάτωση της συναίνεσης στην πρακτική μας αντανάκλα το σεβασμό στην αυτονομία των μαθητών μας, παρέχοντάς τους τη δυνατότητα να συναινέσουν ή να αρνηθούν τη θεραπεία. Προωθεί επίσης την αυτονομία και τις δεξιότητες αυτοσυνηγορίας των μαθητών.

Περιεκτική προσχολική εκπαίδευση

Η ενταξιακή προσχολική εκπαίδευση για παιδιά με ΔΑΦ απαιτεί αποτελεσματική συλλογή δεδομένων. Αυτό προϋποθέτει παρατήρηση και συνεργασία με γονείς, ειδικούς παιδαγωγούς και ειδικούς σε θέματα αυτισμού. Οι παιδαγωγοί προσχολικής ηλικίας χρησιμοποιούν διάφορες τεχνικές παρατήρησης, όπως ημερολόγιο αναστοχασμού, συμμετοχική παρατήρηση, πρωτόκολλο παρατήρησης, εργαλεία για τη συλλογή δεδομένων, ερωτηματολόγια (διαφόρων τύπων), συνεντεύξεις (διαφόρων τύπων). Αυτές οι πρακτικές μας βοηθούν να κατανοήσουμε τις ανάγκες κάθε παιδιού και μας επιτρέπουν να αναπτύξουμε εξατομικευμένα σχέδια στήριξης. Τα ολοκληρωμένα ψυχοεκπαιδευτικά προγράμματα που ενισχύουν την αυτοφροντίδα και τις κοινωνικές δεξιότητες είναι επίσης σημαντικά για την επιτυχή ένταξη των παιδιών με ΔΑΦ στο σχολικό περιβάλλον.

Οι βασικοί παράγοντες για τη βελτίωση της ζωής και της εκπαίδευσης των παιδιών με ΔΑΦ περιλαμβάνουν την έγκαιρη διάγνωση, την εντατική πρώιμη παρέμβαση και τη στενή συνεργασία με τις οικογένειες. Οι οικογένειες επωφελούνται από εξειδικευμένη υποστήριξη και καθοδήγηση, ενώ οι εκπαιδευτικοί εκπαιδεύονται για να εφαρμόζουν εξατομικευμένα προγράμματα παρέμβασης που βασίζονται σε συμπεριφοριστικές προσεγγίσεις. Τα εξατομικευμένα προγράμματα παρέμβασης εστιάζουν σε διαφορετικές προσεγγίσεις, τεχνικές και μεθοδολογίες (π.χ. τεχνικές βασισμένες στη ABA, TEACCH, PECS, Νατουραλιστική συμπεριφοριστική αναλυτική προσέγγιση) προκειμένου να παρέχουν ολιστική υποστήριξη στα παιδιά με ΔΑΦ.

Η χρήση της μουσικής στην εκπαίδευση των παιδιών με ΔΑΦ είναι εξαιρετικά ευεργετική, ιδίως η μουσική και η κίνηση. Η μουσική με επαναλαμβανόμενα μοτίβα λειτουργεί ως εργαλείο μάθησης και αλληλεπίδρασης, συμβάλλοντας στην ανάπτυξη κοινωνικών δεξιοτήτων και συναισθηματικής ωρίμανσης. Μπορεί να λειτουργήσει ως γέφυρα επικοινωνίας με τον έξω κόσμο. Οι εκπαιδευτικοί μπορούν να ενσωματώσουν τη μουσικοθεραπεία χρησιμοποιώντας μουσικά όργανα και υλικά που υποστηρίζουν την αισθητικοκινητική ανάπτυξη του παιδιού. Παράλληλα, τεχνικές όπως η μίμηση του βλέμματος του παιδιού και η χρήση συμβολικού παιχνιδιού και παιχνιδιού ρόλων βοηθούν στην κοινωνική αλληλεπίδραση και στην κατανόηση των άλλων. Επιπλέον, η δημιουργία σχέσεων εμπιστοσύνης με το παιδί και η προσαρμογή της διδασκαλίας ανάλογα με τη διάθεση του παιδιού, καθώς και η χρήση σύντομων και σαφών οδηγιών, αποτελούν βασικές πρακτικές για την επιτυχή ένταξη των παιδιών με αυτισμό στην προσχολική εκπαίδευση.

Επιπλέον, ο συνδυασμός των θεραπειών και των τεκμηριωμένων τεχνικών συμπεριφοράς προσφέρει ένα ολοκληρωμένο και πολύπλευρο πλαίσιο για την υποστήριξη των παιδιών με ΔΑΦ στο πλαίσιο της προσχολικής εκπαίδευσης. Για παράδειγμα, η χρήση του συμβολικού παιχνιδιού σε συνδυασμό με τεχνικές ABA και την προσέγγιση της Φυσικής Ανάλυσης Συμπεριφοράς έχει αποδειχθεί αποτελεσματική στη μείωση του άγχους και στην προώθηση της κοινωνικής συμμετοχής. Η αναπαράσταση σεναρίων ρόλων, όπως η επίσκεψη σε κομμωτήριο ή η συμμετοχή σε καθημερινές δραστηριότητες στην τάξη, μπορεί να βοηθήσει τα

παιδιά να ξεπεράσουν συγκεκριμένα άγχη και να βελτιώσουν τις αλληλεπιδράσεις με τους συνομηλίκους. Το παιχνίδι ρόλων στην τάξη, για παράδειγμα, μπορεί να προωθήσει τη συνεργασία και την ανοχή στις αισθητηριακές εμπειρίες. Επιπλέον, η χρήση ήχων και μουσικής με τις τεχνικές ABA και TEACCH έχει μεγάλο αντίκτυπο στην ανάπτυξη επικοινωνιακών δεξιοτήτων. Για παράδειγμα, οι διαδραστικές ασκήσεις με τη χρήση βιβλίων με ήχους ζώων, υπό την καθοδήγηση ειδικού παιδαγωγού, μπορούν να ενισχύσουν δεξιότητες όπως η βλεμματική επαφή και η ανταπόκριση στα ερεθίσματα. Το δομημένο παιχνίδι ενθαρρύνει περαιτέρω την κοινωνική εμπλοκή, επιτρέποντας στα παιδιά με ΔΑΦ να αναπτύξουν δεξιότητες επικοινωνίας και συνεργασίας.

Ιστορία του αυτισμού και της Εφαρμοσμένης Ανάλυσης Συμπεριφοράς

Η Εφαρμοσμένη Ανάλυση Συμπεριφοράς (ABA) είναι ένας επιστημονικός κλάδος που επικεντρώνεται στη μελέτη της συμπεριφοράς. Η συμπεριφορά μελετάται σε όλες τις εκφάνσεις της - από τις πιο απλές κινήσεις έως τις σύνθετες και δύσκολες συμπεριφορές, η ABA περιλαμβάνει στρατηγικές για την υποστήριξη της θετικής συμπεριφοράς και τη βοήθεια των παιδιών με ΔΑΦ. Μας επιτρέπει να κατανοήσουμε ποιοι παράγοντες επηρεάζουν την ανθρώπινη συμπεριφορά και πώς να την αλλάξουμε προς το καλύτερο.

Το 1913, ο John Brodus Watson προσδιόρισε την παρατηρήσιμη συμπεριφορά ως ένα κατάλληλο αντικείμενο ανάλυσης για την ψυχολογία και δήλωσε ότι όλη η συμπεριφορά ελέγχεται από περιβαλλοντικούς παράγοντες. Αργότερα, ο Burrus Frederick Skinner και άλλοι επιστήμονες περιέγραψαν τις βασικές αρχές της συμπεριφοράς, οι οποίες περιλαμβάνουν την ενίσχυση, τα ερεθίσματα, τη σταδιακή εξάλειψη των ερεθισμάτων, τους τρόπους ενίσχυσης κ.ο.κ.

Μέχρι τη δεκαετία του 1960, οι περισσότερες έρευνες συμπεριφοράς διεξάγονταν σε εργαστήρια με πειραματόζωα (Landrum & McDuffie, 2008). Η έννοια της Εφαρμοσμένης Ανάλυσης Συμπεριφοράς (ABA) εμφανίστηκε τη δεκαετία του 1960 και προέρχεται από τον ριζοσπαστικό συμπεριφορισμό του B. F. Skinner. Εκείνη την εποχή, μια ομάδα επιστημόνων, μεταξύ των οποίων οι Teodoro Eilon, Jack Michael, Donald Behr, Sidney W. Bijoux, Bill Hopkins, Jay Birnbrauer, Todd Risley και Montrose Wolfe, ερευνητές από το Πανεπιστήμιο της Ουάσινγκτον και το Πολιτειακό Πανεπιστήμιο του Κάνσας, άρχισαν να εργάζονται συστηματικά στον τομέα και ίδρυσαν το περιοδικό Journal of Applied Behavior Analysis, του οποίου ο Skinner ήταν ο μόνιμος πρόεδρος. Το περιοδικό αυτό έγινε μια πλατφόρμα για την ανταλλαγή ιδεών και την έρευνα στον τομέα της ABA.

Στη δεκαετία του 1960, ο Ivar Lovaas άρχισε να εργάζεται για τη συστηματοποίηση της χρήσης της επιστήμης της μάθησης και της εφαρμοσμένης ανάλυσης συμπεριφοράς σε περιπτώσεις παιδικού αυτισμού, η οποία θα περιγραφεί αργότερα στο «Το βιβλίο του Εγώ». Η διαπίστωση ότι ήταν δυνατό και χρήσιμο να εφαρμοστεί η θεωρία της συμπεριφοράς σε προβλήματα που αντιμετωπίζουν πραγματικοί

άνθρωποι σε πραγματικά πλαίσια οδήγησε στην εμφάνιση της εφαρμοσμένης ανάλυσης συμπεριφοράς (ABA) (Baer, Wolf & Risley, 1968- Landrum & McDuffie, 2008- Simonsen & Sugai, 2009). Baer, Wolf και Risley (1968).

Βασικά στοιχεία της ABA

Δεκαετίες βασικής και εφαρμοσμένης έρευνας και κλινικής πρακτικής έχουν οδηγήσει σε δεδομένα που αποδεικνύουν ότι η συμπεριφορά επηρεάζεται από γεγονότα που συμβαίνουν πριν από μία απόκριση και από γεγονότα που συμβαίνουν μετά από μία απόκριση.

Συνήθως, η συμπεριφορά εκτυλίσσεται με την πάροδο του χρόνου ως εξής: ένα προγενέστερο ερέθισμα προκαλεί ή πυροδοτεί τη συμπεριφορά, η συμπεριφορά εμφανίζεται και το ερέθισμα-συνέπεια εμφανίζεται ως αποτέλεσμα της συμπεριφοράς.

Στην εφαρμοσμένη ανάλυση συμπεριφοράς, αυτό είναι το μοντέλο ABC: προγενέστερα αίτια - συμπεριφορά - συνέπειες - το «συνάρτηση τριών όρων». "

Οι μονάδες ανάλυσης που χρησιμοποιούνται είναι: τα προγενέστερα ερεθίσματα της συμπεριφοράς (εξωτερικά ερεθίσματα που καθιστούν δυνατή την εμφάνιση της συμπεριφοράς), οι άμεσες εκδηλώσεις της συμπεριφοράς (συγκεκριμένες ενέργειες του υποκειμένου που μπορούν να παρατηρηθούν) και οι συνέπειες αυτών των εκδηλώσεων.

Το θέμα είναι ότι τα χαρακτηριστικά των «συνεπειών» (δηλαδή, αυτό που συμβαίνει μετά τη συμπεριφορά) μπορούν να αυξήσουν ή να μειώσουν την πιθανότητα να εμφανιστεί μια συγκεκριμένη συμπεριφορά στο μέλλον. Και τα δύο επηρεάζουν την ανθρώπινη συμπεριφορά. Η τροποποίηση των προηγούμενων και των συνεπειών της συμπεριφοράς θα οδηγήσει σε αλλαγές στη συμπεριφορά. Τροποποιώντας τους προγενέστερους παράγοντες μπορούμε να αποτρέψουμε την ανεπιθύμητη συμπεριφορά. Τροποποιώντας τις συνέπειες μπορούμε να μετριάσουμε την προβληματική συμπεριφορά και να δημιουργήσουμε κοινωνικά αποδεκτή συμπεριφορά.

Τα ερεθίσματα που προκαλούν τη συμπεριφορά μπορούν να κατηγοριοποιηθούν σε **εσωτερικούς και εξωτερικούς παράγοντες**.

- Τα εσωτερικά προγενέστερα αίτια περιλαμβάνουν φυσιολογικές καταστάσεις όπως η πείνα, η κόπωση ή η αισθητηριακή δυσφορία, καθώς και γνωστικές διεργασίες όπως το άγχος ή η απογοήτευση.
- Τα εξωτερικά προγενέστερα αίτια περιλαμβάνουν περιβαλλοντικούς παράγοντες όπως τα επίπεδα θορύβου, τον φωτισμό ή την παρουσία συγκεκριμένων ατόμων.

Γνωρίζοντας ποια κίνητρα επηρεάζουν τη συμπεριφορά, μας επιτρέπει να τροποποιήσουμε τις ενέργειές μας, ώστε να μην επιδεινώνουμε τη συμπεριφορά

του παιδιού όσο εργαζόμαστε μαζί του. Η γνώση των προγενέστερων παραγόντων μας επιτρέπει να αναπτύξουμε στρατηγικές για την τροποποίηση του περιβάλλοντος. Τέτοιες στρατηγικές αποτρέπουν την ανεπιθύμητη συμπεριφορά.

Η συμπεριφορά καθορίζεται από συγκεκριμένες ενέργειες του υποκειμένου που μπορούν να παρατηρηθούν. στην ΑΒΑ, ο όρος «συμπεριφορά» χρησιμοποιείται για να περιγράψει οτιδήποτε κάνει ένας οργανισμός στο χώρο και στο χρόνο και μπορεί να μετρηθεί αντικειμενικά. Δηλαδή, αν έχετε την ευκαιρία να μάθετε για τη συμπεριφορά μέσα από το πρίσμα της ανάλυσης συμπεριφοράς. Μέσω αυτού του φακού, η συμπεριφορά περιλαμβάνει την κίνηση των οργανισμών που μπορεί να είναι περισσότερο επιθυμητή (π.χ. ομιλία) ή λιγότερο επιθυμητή (π.χ. επιθετικότητα).

Οι συνέπειες είναι τριών ειδών:

- ενίσχυση
- τιμωρία
- απόσβεση

Η **ενίσχυση** προκαλεί αύξηση της συχνότητας της συμπεριφοράς. Η ενίσχυση είναι δύο ειδών: θετική και αρνητική.

Η **τιμωρία** προκαλεί μείωση της συχνότητας της συμπεριφοράς. Η τιμωρία είναι δύο τύπων: θετική και αρνητική.

Η διαδικασία της **απόσβεσης** (extinction) στοχεύει στη μείωση της συχνότητας της συμπεριφοράς. Η διαδικασία απόσβεσης βασίζεται σε έναν ακριβή ορισμό της λειτουργίας της συμπεριφοράς και των συνεπειών που συμβάλλουν στην εμφάνισή της.

Προσδιορίζονται τέσσερις βασικές λειτουργίες της συμπεριφοράς:

- αποφυγή των απαιτήσεων
- πρόσβαση σε κάτι επιθυμητό
- προσέλκυση της προσοχής
- αυτοδιέγερση.

Εάν οι συνέπειες είναι ευνοϊκές, η συμπεριφορά είναι πιθανό να επαναληφθεί. Εάν οι συνέπειες είναι δυσμενείς, είναι απίθανο να επαναληφθεί η συμπεριφορά. Έτσι, οι συνέπειες επηρεάζουν την πιθανότητα να εμφανιστεί μια συμπεριφορά στο μέλλον.

Αν γνωρίζουμε ποιες συνέπειες ενισχύουν τη συμπεριφορά και ποιες συνέπειες αποδυναμώνουν τη συμπεριφορά, μπορούμε να τροποποιήσουμε αυτές τις συνέπειες ώστε να ενισχύσουμε την αποδεκτή συμπεριφορά και να αποδυναμώσουμε την ανεπιθύμητη συμπεριφορά.

Ορισμένες συμπεριφορές ελέγχονται κυρίως από τα γεγονότα που προηγούνται (π.χ. αντανακλαστική ή ανταποκρινόμενη συμπεριφορά), ενώ άλλες συμπεριφορές ελέγχονται κυρίως από τα επακόλουθα γεγονότα (π.χ. λειτουργική συμπεριφορά).

Αποτελεσματικότητα της Εφαρμοσμένης Ανάλυσης Συμπεριφοράς για παιδιά προσχολικής ηλικίας

Η ΑΒΑ ως επιστημονικός κλάδος που μελετά τα πρότυπα διαμόρφωσης και αλλαγής της συμπεριφοράς χρησιμοποιείται στη θεραπεία παιδιών με ΔΑΦ, όπως για παράδειγμα: ΑΒΑ-θεραπεία, λεκτική-συμπεριφορική θεραπεία, το μοντέλο πρώιμης παρέμβασης του Denver κ.λπ.

Οι ειδικοί που εργάζονται στο πλαίσιο της εφαρμοσμένης ανάλυσης συμπεριφοράς έχουν σημαντική πρόοδο και επιτυχία με παιδιά από την προσχολική ηλικία. Η πρόοδος γίνεται πιο εμφανής και μακροπρόθεσμη όταν οι εκπαιδευτικοί και οι γονείς συνεργάζονται συντονισμένα. Όταν χρησιμοποιούν προσεγγίσεις της ΑΒΑ, οι ενήλικες κατανοούν καλύτερα τα χαρακτηριστικά συμπεριφοράς ενός παιδιού με ΔΑΦ, γνωρίζουν πώς να του παρέχουν εποπτικό έλεγχο, ποιες μεθόδους εκπαίδευσης και ανάπτυξης πρέπει να χρησιμοποιήσουν και πώς να μειώσουν τις εκδηλώσεις της προβληματικής συμπεριφοράς.

Η μέθοδος βασίζεται στις βασικές αρχές της συμπεριφορικής θεραπείας και μας επιτρέπει να εντοπίσουμε τους παράγοντες και τις συνέπειες της συμπεριφοράς που προκαλούν, να ελέγξουμε, να εδραιώσουμε και κυρίως να αλλάξουμε συγκεκριμένη συμπεριφορά. Η αποτελεσματικότητα αυτής της προσέγγισης εξηγείται από το γεγονός ότι η συμπεριφορά είναι η μόνη εκδήλωση ενός ατόμου που μπορεί να μελετηθεί αντικειμενικά, σε αντίθεση με τη συνείδηση, τη σκέψη, τη μνήμη κ.λπ.

Ως αποτέλεσμα της διόρθωσης της συμπεριφοράς, παρατηρούνται θετικές αλλαγές σε διάφορους τομείς ενός παιδιού με ΔΑΦ. Στον τομέα της κοινωνικής αλληλεπίδρασης, το παιδί μαθαίνει να αναγνωρίζει τα συναισθήματα, να έρχεται σε επαφή με τους άλλους και να ανταποκρίνεται σε κοινωνικές καταστάσεις. Οι επικοινωνιακές δεξιότητες επίσης βελτιώνονται. Η τεχνική αυτή βοηθά στην ανάπτυξη επικοινωνιακών δεξιοτήτων, από τη βασική ομιλία έως πιο σύνθετες στρατηγικές επικοινωνίας.

Η θεραπεία ΑΒΑ βοηθά τα παιδιά με αυτισμό να αναπτύξουν δεξιότητες αυτοεξυπηρέτησης, όπως το ντύσιμο, το φαγητό και η υγιεινή, γεγονός που αυξάνει την ανεξαρτησία τους. Η ΑΒΑ βοηθά τα παιδιά να μάθουν ανάγνωση, γραφή, μαθηματικά και άλλες ακαδημαϊκές δεξιότητες που είναι σημαντικές για την περαιτέρω ανάπτυξη. Οι συνεδρίες με έναν ειδικό βοηθούν στη μείωση ανεπιθύμητων συμπεριφορών, όπως η επιθετικότητα, η αυτοεπιθετικότητα ή οι τελετουργικές πράξεις, και στην αντικατάστασή τους με επιθυμητές συμπεριφορές.

Co-funded by
the European Union

Ready
4School

Κεφάλαιο 2: Συμπεριφορές απαραίτητες πριν από τη μετάβαση στο σχολείο

Να ακολουθεί εντολές

Η τήρηση κανόνων και οδηγιών αποτελεί θεμέλιο της επιτυχίας των παιδιών τόσο στο σχολείο όσο και σε κοινωνικό περιβάλλον. Για παράδειγμα, αν ένας δάσκαλος ζητά από τους μαθητές στην τάξη να σηκώνουν τα χέρια τους πριν μιλήσουν, αυτό δείχνει σεβασμό προς τους άλλους. Το ίδιο συμβαίνει και όταν τα παιδιά ακολουθούν τους κανόνες της εναλλαγής σε ένα παιχνίδι: με αυτόν τον τρόπο, μπορούν να συνεργάζονται με τους άλλους, κατανόοντας το δίκαιο. Επιπλέον, κατά τη διάρκεια ομαδικών δραστηριοτήτων, η τήρηση των οδηγιών διδάσκει στα παιδιά πώς να εργάζονται και να συμμετέχουν αποτελεσματικά σαν ομάδα. Επιπλέον, το να ακολουθεί ένα σύνολο οδηγιών για να ολοκληρώσει μια εργασία βοηθάει τον μαθητή να αναπτύξει αυτονομία, υπευθυνότητα και αυτορρύθμιση, κάτι το οποίο θα τον βοηθήσει σε διάφορες ακαδημαϊκές και κοινωνικές προκλήσεις. Επιπλέον, ο σεβασμός των κανόνων βοηθά τα παιδιά να αναπτύξουν σεβασμό στις ανάγκες των άλλων- επομένως, δημιουργεί ένα θετικό και χωρίς αποκλεισμούς κλίμα στην τάξη. Τα παιδιά πρέπει να μάθουν να ακολουθούν κανόνες και οδηγίες προκειμένου πετύχουν στο σχολείο και πέρα από αυτό.

Η ακολουθία οδηγιών πολλών βημάτων μπορεί να οριστεί ως η ικανότητα κατανόησης και ολοκλήρωσης μιας σειράς διαδοχικών εργασιών ή ενεργειών εντός συγκεκριμένου χρονικού πλαισίου, σύμφωνα με τις οδηγίες ενός άλλου ατόμου (π.χ. ενός δασκάλου ή ενός φροντιστή). Αυτό περιλαμβάνει την κατανόηση των σχετικών βημάτων, την απομνημόνευσή τους με τη σωστή σειρά και την ακριβή εκτέλεσή τους χωρίς να απαιτείται ιδιαίτερη βοήθεια. Αυτή η δεξιότητα προετοιμάζει τα παιδιά για πιο σύνθετες εργασίες στο σχολείο και στην καθημερινή ζωή, προωθώντας την ανεξαρτησία και την επιτυχία σε διάφορες δραστηριότητες. Επιπλέον, η κατάκτηση αυτής της δεξιότητας ενισχύει την επικοινωνία και τις κοινωνικές αλληλεπιδράσεις τους, επιτρέποντάς τους να συμμετέχουν αποτελεσματικά σε ομαδικές δραστηριότητες και να ακολουθούν τις ρουτίνες της τάξης.

Αναμονή

Η αναμονή είναι μια σημαντική δεξιότητα, καθώς τα παιδιά πρέπει συχνά να περιμένουν σε διάφορες καταστάσεις (π.χ. στο σούπερ μάρκετ, στην ουρά για το γεύμα, για το αγαπημένο τους παιχνίδι). Πολλά παιδιά δυσκολεύονται με αυτή τη δεξιότητα, γεγονός που μπορεί να προκαλέσει προβλήματα σε περιβάλλοντα όπως ο παιδικός σταθμός. Όταν τα παιδιά δεν ξέρουν πώς να περιμένουν, μπορεί να παρουσιάσουν προβληματικές συμπεριφορές. Το πρώτο βήμα στη διδασκαλία της αναμονής είναι να εντοπίσουμε τα πράγματα ή τις δραστηριότητες που επιθυμούν τα παιδιά. Αυτό μπορεί να γίνει μέσω παρατήρησης ή συνομιλιών με τα παιδιά. Μόλις προσδιοριστούν οι προτιμήσεις τους, μπορούμε να συλλέξουμε δεδομένα

σχετικά με το πόσο χρόνο μπορεί να περιμένει κάθε παιδί για κάθε αντικείμενο ή δραστηριότητα, καθώς οι χρόνοι αναμονής μπορεί να ποικίλλουν. Για να γίνει αυτό, καταγράψτε την ώρα που το παιδί δηλώνει ότι θέλει κάτι. Εάν εμφανιστούν οι πρώτες ενδείξεις προβληματικής συμπεριφοράς, σταματήστε το χρονόμετρο και δώστε το επιθυμητό αντικείμενο στο παιδί, αποτρέποντας την εμφάνιση της συμπεριφοράς. Αυξήστε σταδιακά τον χρόνο αναμονής κατά μερικά δευτερόλεπτα ή ακόμη και κατά ένα δευτερόλεπτο, ανάλογα με την ανοχή του παιδιού. Εάν δεν εμφανιστεί προβληματική συμπεριφορά, δώστε στο παιδί αυτό που περίμενε και παρέχετε λεκτική ενίσχυση.

Να μοιράζετε με συμμαθητές

Το να μοιράζομαι είναι μια θεμελιώδης κοινωνική δεξιότητα που τα περισσότερα παιδιά συνήθως αποκτούν καθώς μεγαλώνουν και αλληλεπιδρούν με άλλους. Είναι μια σημαντική πτυχή της δημιουργίας θετικών σχέσεων και της πλοήγησης σε κοινωνικές καταστάσεις. Το να μάθουν να μοιράζονται είναι μια κρίσιμη κοινωνική δεξιότητα που βοηθά τα παιδιά να χτίζουν σχέσεις, να συνεργάζονται και να εμπλέκονται θετικά με τους συνομηλίκους τους. Για τα παιδιά με ΔΑΦ, το να μάθουν να μοιράζονται μπορεί να παρουσιάσει δυσκολίες.

Αν και το μοίρασμα είναι ένα αναπτυξιακό ορόσημο, ο καθορισμός του πότε ένα παιδί μαθαίνει αυτή τη δεξιότητα διαφέρει από παιδί σε παιδί. Συνήθως, τα περισσότερα τυπικά αναπτυσσόμενα παιδιά αρχίζουν να δείχνουν σημάδια αντίληψης του μοιράσματος μεταξύ των ηλικιών δύο και τριών ετών, αν και μπορεί να μην κατανοούν πλήρως την έννοια του μοιράσματος. Παρόλα αυτά, μπορεί να αρχίσουν να δίνουν ένα παιχνίδι σε έναν συνομήλικο ή να παίρνουν σειρά σε ένα παιχνίδι. Για τα παιδιά με αυτισμό ή εκείνα που δυσκολεύονται με το μοίρασμα, η ρητή διδασκαλία και καθοδήγηση μπορεί να κάνει σημαντική διαφορά. Είναι προτιμότερο να ξεκινήσετε με δομημένες ευκαιρίες μοιράσματος και στη συνέχεια να προχωρήσετε στη διδασκαλία της μοιρασιάς.

Παρόλο που υπάρχουν πολλοί διαφορετικοί τρόποι με τους οποίους μπορούν να διδαχθούν τα παιδιά να μοιράζονται, μερικοί από τους καλύτερους τρόπους για να διδάξετε το μοίρασμα σε παιδιά στο φάσμα του αυτισμού είναι η χρήση μοντελοποίησης, οπτικών υποστηρικτικών μέσων και η εξάσκηση στο να παίρνουν σειρά.

Χαιρετισμοί

Οι χαιρετισμοί και τα κομπλιμέντα παίζουν καθοριστικό ρόλο στις κοινωνικές αλληλεπιδράσεις. Χρησιμεύουν ως θεμέλιο για το χτίσιμο σχέσεων και τη δημιουργία δεσμών με τους άλλους. Η διδασκαλία των χαιρετισμών και των φιλοφρονήσεων προάγει τη λεκτική και μη λεκτική επικοινωνία. Τα παιδιά μαθαίνουν να χρησιμοποιούν αποτελεσματικά τα λόγια τους και να επικοινωνούν τα συναισθήματα και τις σκέψεις τους, αλλά επίσης, παρέχει την ευκαιρία να

εξασκηθούν σε σημαντικές δεξιότητες μη λεκτικής επικοινωνίας, όπως η οπτική επαφή, η χρήση της κατάλληλης γλώσσας του σώματος και η χρήση φιλικού τόνου φωνής. Όταν τα παιδιά μαθαίνουν να χαιρετούν και να κολακεύουν το ένα το άλλο, αναπτύσσουν σημαντικές κοινωνικές δεξιότητες, όπως το να παίρνουν σειρά, να ακούνε ενεργά, να συμμετέχουν σε συζητήσεις και να αναπτύσσουν ενσυναίσθηση, καθώς τα παιδιά μαθαίνουν να αναγνωρίζουν και να ανταποκρίνονται στα συναισθήματα των άλλων.

Τα παιδιά με ΔΑΦ συχνά παρουσιάζουν καθυστέρηση ή έλλειψη πρώιμων κοινωνικών χαιρετισμών και φιλοφρονήσεων. Αυτό μπορεί να οφείλεται στο γεγονός ότι το παιδί δεν έχει μάθει ακόμη να αναζητά την κοινωνική αλληλεπίδραση ή στο ότι δεν έχει μάθει κάποια άλλη βασική δεξιότητα, όπως η μίμηση ή η κοινή προσοχή.

Η διδασκαλία των χαιρετισμών και/ή των κομπλιμέντων είναι εξαιρετικά σημαντική, διότι είναι το πρώτο βήμα για την έναρξη επαφών με άλλους ανθρώπους.

Ενσυναίσθηση

Είναι σημαντικό να μάθουμε στα παιδιά με ΔΑΦ να επικοινωνούν τα συναισθήματά τους και να κατανοούν τα συναισθήματα των άλλων. Όταν τα παιδιά με αυτισμό μαθαίνουν να εκφράζουν τα συναισθήματά τους, μπορούν να διαχειρίζονται καλύτερα τις κοινωνικές καταστάσεις, να χτίζουν σχέσεις με νόημα και να βελτιώνουν την ποιότητα της ζωής τους. Επιπλέον, η ενίσχυση της ενσυναίσθησης όχι μόνο τα βοηθά να συνδεθούν με τους συνομηλίκους τους, αλλά και προάγει ένα υποστηρικτικό και χωρίς αποκλεισμούς περιβάλλον στην τάξη που υποστηρίζει τις διαφορετικές ανάγκες όλων των μαθητών. Μέσω στοχευμένων παρεμβάσεων, όπως η εκπαίδευση σε κοινωνικές δεξιότητες και τα προγράμματα συναισθηματικού γραμματισμού, τα παιδιά με ΔΑΦ μπορούν να μάθουν να αναγνωρίζουν και να ερμηνεύουν τα συναισθήματα, οδηγώντας σε καλύτερες κοινωνικές αλληλεπιδράσεις και σε μια εντονότερη αίσθηση κοινότητας μέσα στην τάξη που βασίζεται στο σεβασμό και την αμοιβαία κατανόηση.

Να ζητά βοήθεια.

Για τα παιδιά με διαταραχές του φάσματος του αυτισμού, το να ζητούν βοήθεια από έναν ενήλικα αποτελεί σημαντική κοινωνική δεξιότητα και δείκτη ανταπόκρισης στα ερεθίσματα και ικανότητας ολοκλήρωσης εργασιών, που αποτελεί προϋπόθεση για τη μετάβαση ενός παιδιού προσχολικής ηλικίας στο σχολείο.

Τα παιδιά με αυτισμό μπορεί να έχουν περιορισμένες επικοινωνιακές δεξιότητες και δυσκολία στην έκφραση των αναγκών τους.

Η ικανότητα να ζητά βοήθεια από έναν ενήλικα βοηθά το παιδί να αλληλεπιδρά αποτελεσματικά με τους άλλους, συμπεριλαμβανομένων των συνομηλίκων και των εκπαιδευτικών, και να λαμβάνει την υποστήριξη που χρειάζεται, να αισθάνεται ασφάλεια και σιγουριά και να διατηρεί την ανεξαρτησία του.

Είναι σημαντικό για τα παιδιά με αυτισμό να έχουν σαφείς και συγκεκριμένες οδηγίες. Οι απλές, κατανοητές οδηγίες βοηθούν το παιδί να κατανοήσει καλύτερα τι ακριβώς πρέπει να κάνει. Καλό είναι να χρησιμοποιούνται λεκτικά και μη λεκτικά μέσα επικοινωνίας για τη διδασκαλία ενός παιδιού με ΔΑΦ: οπτικές υποδείξεις, κάρτες με εικόνες, διαγράμματα.

Η μοντελοποίηση ή χρήση κοινωνικών ιστοριών όπου ένας ενήλικας ή ένας χαρακτήρας επιδεικνύει τις σωστές κοινωνικές δεξιότητες επιτρέπει στο παιδί να παρατηρήσει και να μιμηθεί την επιθυμητή κοινωνική συμπεριφορά.

Τέτοια εργαλεία παρέχουν στα παιδιά με ΔΑΦ σταθερότητα, προβλεψιμότητα και συμβάλλουν στην επιτυχή αλληλεπίδρασή τους με τους άλλους, τα βοηθούν να κατανοήσουν την αλληλουχία των ενεργειών, τους κανόνες και τις προσδοκίες σε διάφορες καταστάσεις, μειώνουν τον αριθμό των επιθετικών, ανεπιθύμητων συμπεριφορών, που με τη σειρά τους επηρεάζουν τις ακαδημαϊκές δεξιότητες.

Οι ενήλικες θα πρέπει να είναι σε εγρήγορση για τα σημάδια που υποδηλώνουν την ανάγκη του παιδιού για βοήθεια και να είναι έτοιμοι να την προσφέρουν.

Ζητά την προσοχή ενηλίκων

Είναι σημαντικό για ένα παιδί να ξέρει να τραβήξει την προσοχή ενός ενήλικα με σωστό τρόπο, καθώς είναι μια σημαντική κοινωνική αλληλεπίδραση με τους άλλους. Για ένα παιδί με διαταραχές του φάσματος του αυτισμού, είναι πολύ σημαντικό να έχει έτοιμα εργαλεία κοινωνικής αλληλεπίδρασης.

Για να γίνει αυτό, θα πρέπει να διδαχθεί το παιδί να αναγνωρίζει τις περιπτώσεις στις οποίες είναι εντάξει να προσελκύσει την προσοχή ενός ενήλικα, να

χρησιμοποιεί σωστή γλώσσα: «Με συγχωρείτε», και να μάθει να κάνει οπτική επαφή.

Ζητά την προσοχή των συμμαθητών/ Ζητά επιθυμητά αγαθά

Η ανάπτυξη αυτών των δεξιοτήτων επιτρέπει στο παιδί να αλληλεπιδρά αποτελεσματικά με τους συνομηλίκους του στην τάξη, μειώνοντας τον κίνδυνο κοινωνικού αποκλεισμού λόγω δυσκολιών στη σύνδεση με τους άλλους. Ομοίως, η κατάκτηση της ικανότητας να ζητά πρόσβαση σε αγαθά χωρίς διασπαστική συμπεριφορά είναι σημαντική για την ενσωμάτωση του παιδιού στις ομάδες συνομηλίκων και στις δραστηριότητες της τάξης. Επομένως, οι δεξιότητες αυτές είναι υψίστης σημασίας για την κοινωνική ανάπτυξη του παιδιού..

Διαχείριση χρόνου

Η διδασκαλία δεξιοτήτων διαχείρισης του χρόνου στα παιδιά με ΔΑΦ όχι μόνο προάγει την ανεξαρτησία, αλλά και βελτιώνει τις δεξιότητες εκτελεστικής λειτουργίας τους, οι οποίες συχνά είναι ανεπαρκείς. Οι δεξιότητες εκτελεστικής λειτουργίας, όπως ο σχεδιασμός, η οργάνωση και η ιεράρχηση εργασιών, είναι απαραίτητες τόσο εντός όσο και εκτός της τάξης. Τεχνικές όπως οι δομημένες ρουτίνες, και τα οπτικά χρονοδιαγράμματα προάγουν την αίσθηση της προβλεψιμότητας και της σταθερότητας που είναι απαραίτητη για την ευημερία και την ανάπτυξη των παιδιών με ΔΑΦ. Μαθαίνοντας να διαχειρίζονται αποτελεσματικά το χρόνο τους, τα παιδιά με ΔΑΦ μπορούν να βελτιώσουν την ικανότητά τους να ολοκληρώνουν εργασίες, να τηρούν προθεσμίες και να μεταβαίνουν ομαλά μεταξύ δραστηριοτήτων. Επιπλέον, η ρουτίνα, η προβλεψιμότητα και τα δομημένα χρονοδιαγράμματα στο περιβάλλον τους μπορούν να βοηθήσουν στη μείωση του άγχους και να προάγουν την αίσθηση ασφάλειας. Αυτή η σταθερότητα τους επιτρέπει να διαχειρίζονται την ημέρα τους με μεγαλύτερη αυτοπεποίθηση και λιγότερο άγχος, να γίνονται πιο ανεξάρτητα και καλύτερα προετοιμασμένα για μελλοντικές προκλήσεις.

Να αποδέχετε την αλλαγή

Η «αποδοχή της αλλαγής» μπορεί να οριστεί ως η ικανότητα να προσαρμόζεται κανείς θετικά και χωρίς ιδιαίτερο άγχος στις αλλαγές του περιβάλλοντος, των ρουτινών ή των προσδοκιών του. Αυτό σημαίνει ότι μπορεί κανείς να κατανοήσει ότι οι αλλαγές συμβαίνουν, να τις αναγνωρίσει ως μέρος της ζωής και να επιδείξει ευελιξία στις αντιδράσεις και τις συμπεριφορές του. Για παράδειγμα, ένα παιδί πρέπει να είναι σε θέση να μεταβαίνει ομαλά μεταξύ δραστηριοτήτων ή χώρων, να αντιμετωπίζει αποτελεσματικά απροσδόκητα γεγονότα ή αλλαγές στα σχέδια και να δείχνει ευελιξία σε νέες ή άγνωστες καταστάσεις. Επιπλέον, η αποδοχή της αλλαγής περιλαμβάνει την ικανότητα συναισθηματικής ρύθμισης και την προθυμία να εξερευνήσει και να ασχοληθεί με νέες εμπειρίες ή προκλήσεις.

Καθώς τα παιδιά προσχολικής ηλικίας μεταβαίνουν στο σχολείο και τελικά στην ενήλικη ζωή, θα αντιμετωπίσουν πολλές αλλαγές και προκλήσεις. Η ανάπτυξη της ικανότητας αποδοχής της αλλαγής από νωρίς τα προετοιμάζει για μελλοντικές μεταβάσεις, βοηθώντας τα να επιτύχουν ακαδημαϊκά, επαγγελματικά και προσωπικά. Η αποδοχή της αλλαγής ενθαρρύνει τα παιδιά προσχολικής ηλικίας να αναπτύξουν δεξιότητες επίλυσης προβλημάτων, καθώς μαθαίνουν να προσαρμόζουν τη συμπεριφορά και την προσέγγισή τους σε νέες συνθήκες. Αυτό το σύνολο δεξιοτήτων είναι πολύτιμο για την υπέρβαση των εμποδίων και την εξεύρεση δημιουργικών λύσεων σε όλη τη διάρκεια της ζωής τους.

Χρήση στρατηγικών διαχείρισης

Το να διδάξουμε στα παιδιά να αναγνωρίζουν και να χειρίζονται δυσμενείς αισθητηριακές καταστάσεις συμβάλλει στην καλή διαβίωση και τη δραστηριοποίηση σε διαφορετικά περιβάλλοντα. Οι αισθητηριακές ευαισθησίες μπορεί να κατακλύσουν τα παιδιά με συναισθήματα δυσφορίας, οδηγώντας σε συμπεριφορές αποφυγής και δυσκολίες στη μάθηση ή την κοινωνικοποίηση. Τα παιδιά που διδάσκονται αποτελεσματικές στρατηγικές διαχείρισης ρυθμίζουν τις αισθητηριακές τους εμπειρίες, είναι λιγότερο αγχωμένα και συμμετέχουν σε όλες τις πτυχές της καθημερινής τους ζωής.

Αυτές οι στρατηγικές κυμαίνονται από πολύ απλές, αισθητηριακές τεχνικές όπως η βαθιά πίεση ή η ιδιοδεκτική εισροή έως πολύ πιο σύνθετες στρατηγικές δεξιοτήτων εκτελεστικής λειτουργίας όπως η ενσυνειδητότητα ή η οπτική απεικόνιση. Τέτοιες στρατηγικές αντιμετώπισης βελτιώνουν την αντίληψη του παιδιού σχετικά με τους παράγοντες που το προκαλούν και τον τρόπο με τον οποίο μπορεί ενδεχομένως να διαχειριστεί προληπτικά τις αισθητηριακές του εμπειρίες.

Με την ενσωμάτωση αυτών των μεθόδων στη ρουτίνα της καθημερινής ζωής στο σπίτι και στο σχολείο, όπως προτείνεται από τους Pfeiffer et al. (2011), τα παιδιά δείχνουν πολύ μεγαλύτερη αυτοπεποίθηση και ανεξαρτησία στη διαχείριση των αισθητηριακών προκλήσεων.

Κεφάλαιο 3: Συμπεριφορικές στρατηγικές

Προτροπές

Μια από τις πιο επιτυχημένες στρατηγικές για την παρέμβαση στη συμπεριφορά είναι η χρήση της προτροπής (prompting), η οποία προτρέπει το παιδί να προβεί σε μια επιθυμητή ενέργεια μέσω ενδείξεων ή βοήθειας. Χρησιμοποιείται για να κάνετε το παιδί να κάνει αυτό που θα θέλατε να κάνει, αυξάνοντας την πιθανότητα να ολοκληρώσει μια εργασία ή ακόμη και να επιδείξει μια νέα συμπεριφορά. Οι προτροπές μπορεί να είναι ήπιας μορφής, όπως χειρονομίες ή λεκτικές υπενθυμίσεις, ή ακόμα και πιο έντονες, όπως η σωματική καθοδήγηση.

Έτσι, σε σχέση με τα παιδιά με διαταραχή του φάσματος του αυτισμού, η χρήση προτροπών αποδεικνύεται ιδιαίτερα χρήσιμη για την απόκτηση δεξιοτήτων, την ενίσχυση της ανεξαρτησίας και τη μείωση των προκλητικών συμπεριφορών. Η σταδιακή μείωση των προτροπών με την πάροδο του χρόνου επιτρέπει στα παιδιά να μάθουν πώς να επικεντρώνονται στις συμπεριφορές-στόχους από μόνα τους. Αυτό οδηγεί σε καλύτερη επικοινωνία, κοινωνική αλληλεπίδραση και γενική λειτουργικότητα σε πολλά άλλα περιβάλλοντα.

Ακολουθούν ορισμένα παραδείγματα για το πώς μπορούν να χρησιμοποιηθούν οι προτροπές με παιδιά με ΔΑΦ:

- Ο γονέας χρησιμοποιεί ένα οπτικό ερέθισμα, όπως η εικόνα μιας οδοντόβουρτσας, για να προτρέψει το παιδί να βουρτσίσει τα δόντια του.
- Ο δάσκαλος παρέχει μια λεκτική υπενθύμιση, "Κοίταξέ με όταν σου μιλάω", προκειμένου να κάνει ένα παιδί να κάνει οπτική επαφή.
- Ένας θεραπευτής μπορεί να χρησιμοποιήσει σωματική καθοδήγηση για να διδάξει σε ένα παιδί πώς να δένει τα παπούτσια του.

Η αποτελεσματική χρήση προτροπών μπορεί να βοηθήσει τους φροντιστές, τους εκπαιδευτικούς και τους θεραπευτές να διδάξουν σημαντικές δεξιότητες και συμπεριφορές στα παιδιά με ΔΑΦ που θα τα βοηθήσουν να είναι επιτυχημένα μακροπρόθεσμα.

Ενίσχυση

Η ενίσχυση αφορά συνέπειες που ενισχύουν τη συμπεριφορά, πράγμα που σημαίνει ότι συμπεριφορές που συμβαίνουν πριν από την ενίσχυση θα συμβαίνουν συχνότερα στο μέλλον. Η ενίσχυση μπορεί να είναι οτιδήποτε που το παιδί θεωρεί πολύτιμο, είτε πρόκειται για έπαινο, είτε για ένα αγαπημένο παιχνίδι, είτε για φαγητό. Μπορεί επίσης να περιλαμβάνει την απομάκρυνση κάποιου πράγματος που δεν αρέσει στο παιδί, όπως ένας δυνατός θόρυβος ή ένα συγκεκριμένο ρούχο. Το πιο σημαντικό είναι να είστε σίγουροι για το τι ενισχύετε και τι χρησιμοποιείτε για ενίσχυση. Θα μπορούσατε να ενισχύσετε ακούσια αρνητικές συμπεριφορές, όπως το ουρλιαχτό,

δίνοντας απλώς προσοχή στο ουρλιαχτό. Η προσοχή θεωρείται επίσης μια μορφή ενίσχυσης.

Επομένως, το πρώτο βήμα είναι να προσδιορίσετε τι είναι ενισχυτικό για κάθε παιδί και στη συνέχεια να το χρησιμοποιήσετε αποτελεσματικά. Μπορείτε να το επιτύχετε αυτό παρατηρώντας το παιδί ή προσφέροντάς του επιλογές. Επιπλέον, μπορείτε να ρωτήσετε το παιδί τι προτιμά και τι του αρέσει. Αυτό περιλαμβάνει τον προσδιορισμό των συμπεριφορών που θέλετε να ενθαρρύνετε στο μέλλον και την άμεση ενίσχυσή τους παρέχοντας αυτό που θέλει και απολαμβάνει το παιδί. Η ενίσχυση πρέπει να παρέχεται αμέσως μετά τη συμπεριφορά- διαφορετικά, μπορεί να ενισχυθεί κατά λάθος μια άλλη συμπεριφορά. Είναι εξίσου σημαντικό να προσαρμόζετε την ενίσχυση με βάση τα τρέχοντα κίνητρα του παιδιού. Τα κίνητρα ποικίλλουν για τον καθένα, και αυτό που λειτουργεί ως αποτελεσματική ενίσχυση τη μία εβδομάδα μπορεί να διαφέρει από την επόμενη- για παράδειγμα, ο έπαινος μπορεί να είναι ιδιαίτερα παρακινητικός τη μία εβδομάδα, ενώ ένα κομμάτι σοκολάτας μπορεί να έχει μεγαλύτερη απήχηση την επόμενη. Η μη παροχή της κατάλληλης ενίσχυσης μπορεί να έχει ως αποτέλεσμα η συμπεριφορά να μην αυξάνεται σε συχνότητα στο μέλλον, καθώς δεν έχει ενισχυθεί

Οπτικά προγράμματα

Το οπτικό πρόγραμμα είναι ένα σύνολο εικόνων, συμβόλων ή λέξεων που αναπαριστούν μια σειρά εργασιών ή δραστηριοτήτων. Αυτά τα προγράμματα βοηθούν τα άτομα να κατανοήσουν τι πρέπει να κάνουν, με ποια σειρά και για πόσο χρόνο.

Εικόνα 1: Το ημερήσιο πρόγραμμα

The image shows a visual schedule titled "Today's Schedule". On the left, there is a grid of 10 activity icons arranged in two columns. The first column contains: art, music group, break, geography, and swimming. The second column contains: science, lunch, English, gym, and multimedia class. In the center, there is a vertical sequence of five empty boxes, each preceded by a number from 1 to 5. To the right of these boxes are five blue square checkboxes. On the far right, there are three circular icons: a circular arrow labeled "Start over", a checkmark labeled "Clear checks", and a speaker icon labeled "Review".

Με την ανάλυση των καθηκόντων ή των δραστηριοτήτων σε οπτικά βήματα, τα προγράμματα αυτά προσφέρουν προβλεψιμότητα που μπορεί να μειώσει το άγχος και να ενισχύσει την ανεξαρτησία, καθιστώντας τα ένα ισχυρό εργαλείο στον τομέα της ΑΒΑ. Τα οπτικά προγράμματα μπορεί να είναι ιδιαίτερα χρήσιμα για τα παιδιά

με αυτισμό, καθώς μπορούν να τα βοηθήσουν να διαχειριστούν τις καθημερινές τους ρουτίνες και δραστηριότητες, να κατανοήσουν τις προσδοκίες και τις μεταβάσεις, να ενθαρρύνουν τη συμμετοχή και να μειώσουν τις διασπαστικές συμπεριφορές. Ορισμένες μελέτες έχουν δείξει ότι τα οπτικά προγράμματα που χρησιμοποιούνται στην τάξη και στο σπίτι μπορούν να βοηθήσουν στη μείωση του χρόνου μετάβασης και των προκλητικών συμπεριφορών κατά τις μεταβάσεις, καθώς και στην ενίσχυση της ανεξαρτησίας των μαθητών κατά τις μεταβάσεις (Dettmer et al., 2000).

Περαιτέρω ανάγνωση: <https://howtoaba.com/teach-visual-schedules/>

Κάρτα αλλαγής

Οι κάρτες αλλαγής ή μετάβασης είναι απλά αλλά αποτελεσματικά εργαλεία για τη διαχείριση των μεταβάσεων και των απροσδόκητων αλλαγών στη ρουτίνα. Αυτές οι κάρτες συνήθως διαθέτουν οπτικές ενδείξεις ή σύμβολα που σηματοδοτούν επερχόμενες αλλαγές, βοηθώντας τα άτομα να προετοιμαστούν νοητικά και συναισθηματικά.

Στα εκπαιδευτικά περιβάλλοντα, οι κάρτες αλλαγής βοηθούν τους μαθητές στην ομαλή μετάβαση μεταξύ των δραστηριοτήτων, μειώνοντας το άγχος και ενισχύοντας την ευελιξία. Παρέχοντας ένα απτό και σταθερό ερέθισμα για τις μεταβάσεις, οι κάρτες αλλαγής βοηθούν τα άτομα να διαχειρίζονται τις αλλαγές. Μπορείτε να εισαγάγετε την κάρτα αλλαγής αλλάζοντας πρώτα μια λιγότερο προτιμώμενη δραστηριότητα με μια προτιμώμενη. Για παράδειγμα, αν το πρόγραμμα έχει μια δραστηριότητα που γνωρίζετε ότι δεν αρέσει στον μαθητή σας, χρησιμοποιήστε την κάρτα αλλαγής και στη συνέχεια τοποθετήστε αντί αυτής την εικόνα μιας από τις αγαπημένες του δραστηριότητες (π.χ., αλλάζοντας τα μαθηματικά σε ώρα παιχνιδιού). Στη συνέχεια, η αλλαγή μπορεί να παρουσιαστεί ως

ουδέτερο γεγονός (π.χ. αλλαγή των μαθηματικών με τη γλώσσα) και, τέλος, ως κάτι που μπορεί να είναι δύσκολο να αποδεχτεί (π.χ. αλλαγή της ώρας παιχνιδιού με τα μαθηματικά).

Περαιτέρω ανάγνωση:

<https://www.iidc.indiana.edu/irca/articles/change-is-good.html>

Priming

Το priming είναι μια συμπεριφορική στρατηγική που αφορά την προετοιμασία κάποιου για μια συγκεκριμένη δραστηριότητα παρέχοντάς του εκ των προτέρων σχετικές πληροφορίες. Η τεχνική αυτή αποσκοπεί στην βελτίωση της απόδοσης, τη μείωση του άγχους και τη βελτίωση της γενικής εμπλοκής στην εργασία. Το priming συνήθως περιλαμβάνει την επίδειξη των πραγματικών υλικών που θα χρησιμοποιηθούν σε ένα μάθημα την προηγούμενη ημέρα ή το πρωί πριν από το μάθημα. Στην πράξη, το priming μπορεί να λάβει διάφορες μορφές προσαρμοσμένες στις ανάγκες και τις προτιμήσεις του ατόμου, όπως

- Λεκτική προετοιμασία (απλές και σαφείς λεκτικές οδηγίες, υπενθυμίσεις)
- Οπτική προετοιμασία (Κοινωνικές ιστορίες, χρονοδιαγράμματα, λίστες ελέγχου, εικονογράμματα, βίντεο, φυσικά αντικείμενα)
- Σωματική προετοιμασία (ήπια καθοδήγηση ή μοντελοποίηση της αναμενόμενης συμπεριφοράς, παιχνίδι ρόλων)

Ενεργοποιώντας τις σχετικές γνώσεις και δεξιότητες πριν από την έναρξη της εργασίας, το priming διευκολύνει τις ομαλότερες μεταβάσεις και αυξάνει την πιθανότητα επιτυχούς ολοκλήρωσης της εργασίας.

Περαιτέρω ανάγνωση: <https://www.unl.edu/asdnetwork/uploads/featured-articles/Priming.pdf>

Επανακατεύθυνση

Η επανακατεύθυνση είναι μια προληπτική συμπεριφοράς κατά την οποία η προσοχή του παιδιού στρέφεται από μια ανεπιθύμητη συμπεριφορά σε μια πιο κατάλληλη ή προτιμώμενη δραστηριότητα. Η προσέγγιση αυτή αποτρέπει την κλιμάκωση πιθανών προκλητικών συμπεριφορών και επομένως μπορεί εύκολα να εφαρμοστεί σε οποιοδήποτε περιβάλλον, συμπεριλαμβανομένου του σπιτιού, του σχολείου και των θεραπευτικών περιβαλλόντων.

Δραστηριότητες, παιχνίδια ή κοινωνική αλληλεπίδραση που ενδιαφέρουν το παιδί μπορούν να χρησιμοποιηθούν στην ανακατεύθυνση. Για να είναι πιο αποτελεσματική, πρέπει να γίνεται άμεσα, συστηματικά και να συνδυάζεται με θετική ενίσχυση. Η διαδικασία της ανακατεύθυνσης αντιμετωπίζει την άμεση συμπεριφορά διδάσκοντας εναλλακτικούς, πιο κατάλληλους τρόπους έκφρασης

των αναγκών ή των επιθυμιών, επιτυγχάνοντας έτσι θετική αλλαγή της συμπεριφοράς.

Διαμόρφωση (Shaping)

Η διαμόρφωση είναι μια ευέλικτη συμπεριφορική στρατηγική που περιλαμβάνει την ενίσχυση διαδοχικών προσεγγίσεων μιας επιθυμητής συμπεριφοράς, καθοδηγώντας σταδιακά ένα άτομο προς τη δεξιότητα-στόχο. Είναι ιδιαίτερα χρήσιμη όταν πολύπλοκες συμπεριφορές δεν μπορούν εύκολα να αποκτηθούν με ένα βήμα. Η διαμόρφωση περιλαμβάνει τη διάσπαση της επιθυμητής συμπεριφοράς σε μικρότερα συστατικά στοιχεία (βήματα) και προϋποθέτει μόνο ότι τα άτομα μαθαίνουν με το δικό τους ρυθμό, χτίζοντας πάνω σε κάθε διαδοχικό βήμα μέχρι να μάθουν ολόκληρη τη συμπεριφορά.

Η διαμόρφωση αρχίζει με τον καθορισμό του σημείου εκκίνησης ή του σημείου στο οποίο βρίσκεται ο μαθητής σε σχέση με την υπό εξέταση συμπεριφορά. Περιλαμβάνει την παροχή ενίσχυσης για συμπεριφορές που προσεγγίζουν όλο και περισσότερο το επιθυμητό αποτέλεσμα, ενώ οι απαιτήσεις για τον ενισχυτή αυξάνονται προοδευτικά μέχρι την επίτευξη του τελικού στόχου. Η διαμόρφωση είναι ένα σημαντικό εργαλείο για τη διδασκαλία νέων δεξιοτήτων και την τροποποίηση των υφιστάμενων και γενικά για την προώθηση θετικής αλλαγής συμπεριφοράς σε κάθε είδους περιβάλλον: εκπαιδευτικό, κλινικό ή στην καθημερινή ζωή.

Μοντελοποίηση

Η μοντελοποίηση είναι μια βασική συμπεριφορική στρατηγική με την οποία μια επιθυμητή συμπεριφορά μοντελοποιείται για να την παρατηρήσει και να τη μιμηθεί ένα άτομο. Αυτή η διαδικασία αξιοποιεί την έμφυτη ανθρώπινη μάθηση μέσω της παρατήρησης, επομένως είναι πολύ αποτελεσματική στη διδασκαλία νέων συμπεριφορών, στην ενθάρρυνση θετικών συμπεριφορών και στη μείωση ανεπιθύμητων συμπεριφορών. Τα μοντέλα που χρησιμοποιούνται στις συμπεριφορικές παρεμβάσεις μπορεί να είναι γονείς, δάσκαλοι, θεραπευτές ή συνομήλικοι, ανάλογα με τους στόχους και το πλαίσιο εφαρμογής.

Διάφορα στοιχεία βελτιώνουν τη μοντελοποίηση. Αυτά είναι οι ικανότητες και οι ομοιότητες του μοντέλου με τον εκπαιδευόμενο, η σαφήνεια και η σπουδαιότητα της συμπεριφοράς που πρέπει να επιδειχθεί και να είναι κατάλληλη η ενίσχυση. Οι ίδιοι οι εκπαιδευόμενοι εκτελούν τη συμπεριφορά αφού παρατηρήσουν ένα μοντέλο να εκτελεί με επιτυχία τη συμπεριφορά και λαμβάνουν θετική ενίσχυση για την εκτέλεσή της. Η μοντελοποίηση είναι χρήσιμη στη διδασκαλία περίπλοκων κοινωνικών δεξιοτήτων, επικοινωνιακών δεξιοτήτων και προσαρμοστικών συμπεριφορών σε παιδιά με αναπτυξιακές διαταραχές, καθώς παρέχει ένα συγκεκριμένο παράδειγμα για το πώς να συμπεριφέρονται σωστά και να αντιμετωπίζουν διάφορες κοινωνικές καταστάσεις.

Οικονομία Συμβόλων («token system»)

Το σύστημα οικονομίας συμβόλων («token system») είναι μια στρατηγική ενίσχυσης που χρησιμοποιεί γενικευμένους ενισχυτές, όπως οι μάρκες, οι οποίοι μπορούν να ανταλλάσσονται με συγκεκριμένους εφεδρικούς ενισχυτές. Οι μάρκες χρησιμοποιούνται για την ενίσχυση στοχευμένων δεξιοτήτων, με στόχο την αύξηση της εμφάνισής τους στο μέλλον. Σε ένα σύστημα οικονομίας συμβόλων, οι μάρκες δεν αφαιρούνται ποτέ για αρνητική συμπεριφορά.

Πώς να ξεκινήσετε:

- Κατ' αρχάς, καθορίστε τα σύμβολα που θα χρησιμοποιήσετε, μπορεί να είναι μάρκες, αυτοκόλλητα, αντικείμενα κτλ.
- Στη συνέχεια, καθορίστε τα κριτήρια που πρέπει να πληροί το παιδί για να κερδίσει μια μάρκα και αποφασίστε πόσα μάρκες θα λάβει. Διαφοροποιήστε τον αριθμό των μαρκών που απονέμονται για στοχευμένες συμπεριφορές-άλλοτε δώστε μία μάρκα και άλλοτε τρεις. Αυτή η μεταβλητότητα εμποδίζει το παιδί να προβλέπει τον αριθμό των μαρκών και μειώνει τον κίνδυνο μειωμένης προσπάθειας. Επιπλέον, προσδιορίστε τους εφεδρικούς ενισχυτές που θα λάβει το παιδί. Αυτοί οι ενισχυτές θα πρέπει να είναι ιδιαίτερα παρακινητικοί και να διαφέρουν κάθε φορά.
- Στην αρχή ενισχύστε κάθε σωστή απάντηση
- Αρχικά, το παιδί πρέπει να κατανοήσει ότι η λήψη μιας μάρκας σηματοδοτεί ενίσχυση και θα οδηγήσει σε έναν εφεδρικό ενισχυτή. Για να γίνει αυτό αφαιρέστε μόνο μία μάρκα από τον πίνακα αρχικά και ενισχύστε το παιδί με την μάρκα για την επίδειξη της σωστής συμπεριφοράς. Μετά από αυτή την ανταλλαγή, ο πίνακας με τα κουπόνια ανταλλάσσεται με έναν εφεδρικό ενισχυτή.
- Με το πέρασμα του χρόνου, το παιδί θα πρέπει να κερδίσει περισσότερες μάρκες πριν λάβει τον εφεδρικό ενισχυτή. Για παράδειγμα, αφαιρώντας 2 μάρκες και στη συνέχεια απονέμοντας και τις δύο μάρκες μετά από δύο περιπτώσεις καλής συμπεριφοράς (μία μάρκα κάθε φορά). Η σταδιακή αύξηση του αριθμού των μαρκών που αφαιρούνται ενισχύει την αντίληψη ότι απαιτούνται περισσότερες θετικές συμπεριφορές για να κερδίσει τον εφεδρικό ενισχυτή.

Ανάλυση εργασιών

Η ανάλυση εργασιών είναι μια διαδικασία διδασκαλίας που περιλαμβάνει τη διάσπαση πολύπλοκων δραστηριοτήτων ή δεξιοτήτων σε μικρότερα, διαχειρίσιμα βήματα, τα οποία οι μαθητές μπορούν να μάθουν ευκολότερα. Αυτό επιτυγχάνεται προσδιορίζοντας πρώτα τις συγκεκριμένες συμπεριφορές που συνθέτουν τη δεξιότητα και καθορίζοντας τη σειρά με την οποία πρέπει να διδαχθούν αυτές οι συμπεριφορές. Η στρατηγική αυτή μπορεί να χρησιμοποιηθεί για τη διδασκαλία ενός ευρέος φάσματος δεξιοτήτων, όπως

- δεξιότητες αυτοεξυπηρέτησης

- Κοινωνικές δεξιότητες
- Ακαδημαϊκές δεξιότητες
- δεξιότητες παιχνιδιού

Για παράδειγμα, αν πάρουμε τη δεξιότητα αυτοεξυπηρέτησης «Πλύσιμο των χεριών»

1. Άνοιξε τη βρύση
2. Βάλε τα χέρια κάτω από το νερό
3. Βάλε σαπούνι
4. Τρίψε τις παλάμες σου μετρώντας μέχρι το 5.
5. Τρίψε το πίσω μέρος του αριστερού χεριού μετρώντας μέχρι το 5.
6. Τρίψε το πίσω μέρος του δεξιού χεριού μετρώντας μέχρι το 5.
7. Βάλε τα χέρια κάτω από το νερό.
8. Τρίψε τις παλάμες σου μετρώντας μέχρι το 5.
9. Κλείσε το νερό
10. Πάρε πετσέτα χαρτιού
11. Στέγνωσε τα χέρια σου μετρώντας μέχρι το 5.
12. Κρέμασε την πετσέτα

Επιπλέον, η ανάλυση των εργασιών βοηθά στον εντοπισμό συγκεκριμένων τομέων στους οποίους τα άτομα μπορεί να χρειάζονται πρόσθετη υποστήριξη ή διδασκαλία, επιτρέποντας στους εκπαιδευτικούς και τους θεραπευτές να δημιουργήσουν εξατομικευμένα σχέδια διδασκαλίας που είναι προσαρμοσμένα στις ανάγκες του κάθε ατόμου. Έτσι το άτομο θα μπορεί να εστιάζει στην εκμάθηση ενός βήματος κάθε φορά, επομένως ο αριθμός των βημάτων και η διατύπωση που θα χρησιμοποιηθεί θα διαφέρει ανάλογα με το άτομο. Έτσι, για ένα παιδί με πιο προχωρημένες δεξιότητες η παραπάνω Ανάλυση Εργασίας θα μπορούσε να τροποποιηθεί ως εξής:

1. Άνοιξε τη βρύση
2. Βάλε τα χέρια κάτω από το νερό
3. Βάλε σαπούνι
4. Τρίψε τις παλάμες και το πίσω μέρος και των δύο χεριών.

5. Ξέπλυνε το σαπούνι
6. Κλείσε το νερό
7. Σκούπισε τα χέρια

Περαιτέρω ανάγνωση: <https://online.regiscollege.edu/blog/task-analysis>

Αλυσίδα (Chaining)

Η Αλυσίδα (Chaining) βασίζεται στην ανάλυση εργασιών. Χωρίζει μια εργασία σε μικρά βήματα και στη συνέχεια διδάσκει κάθε βήμα ξεχωριστά. Μπορεί να εφαρμοστεί με τη χρήση κανονικής αλυσίδας, όπου κάθε βήμα διδάσκεται με τη σειρά που εμφανίζεται, ή με αντίστροφη αλυσίδα, όπου το τελευταίο βήμα διδάσκεται πρώτο και τα επόμενα βήματα προστίθενται με αντίστροφη σειρά. Έτσι, για παράδειγμα, για την ανάλυση της εργασίας «πλύσιμο των χεριών» που αναφέρθηκε παραπάνω, με την κανονική αλυσιδωτή διαδικασία, το παιδί θα μάθει πρώτα πώς να ανοίγει τη βρύση και θα λαμβάνει ενίσχυση κάθε φορά που ανοίγει σωστά τη βρύση. Αφού το άτομο ολοκληρώσει αυτό το πρώτο βήμα συστηματικά και με ακρίβεια, θα προχωρήσει στο δεύτερο βήμα της αλυσίδας και θα λάβει ενίσχυση για τη σωστή ολοκλήρωση των 2 πρώτων βημάτων. Όταν χρησιμοποιείται η αντίστροφη αλυσίδα, ο δάσκαλος θα παρέχει πρακτική υποστήριξη για τα βήματα 1-7 και θα ζητά από το παιδί να ολοκληρώσει το βήμα #8. Όταν κατακτήσει το τελευταίο βήμα, το παιδί θα μάθει το βήμα #7 και θα συνεχίσει να μαθαίνει τα βήματα με αντίστροφη σειρά.

Περαιτέρω ανάγνωση: <https://www.unl.edu/asdnetwork/virtual-strategies/chaining>

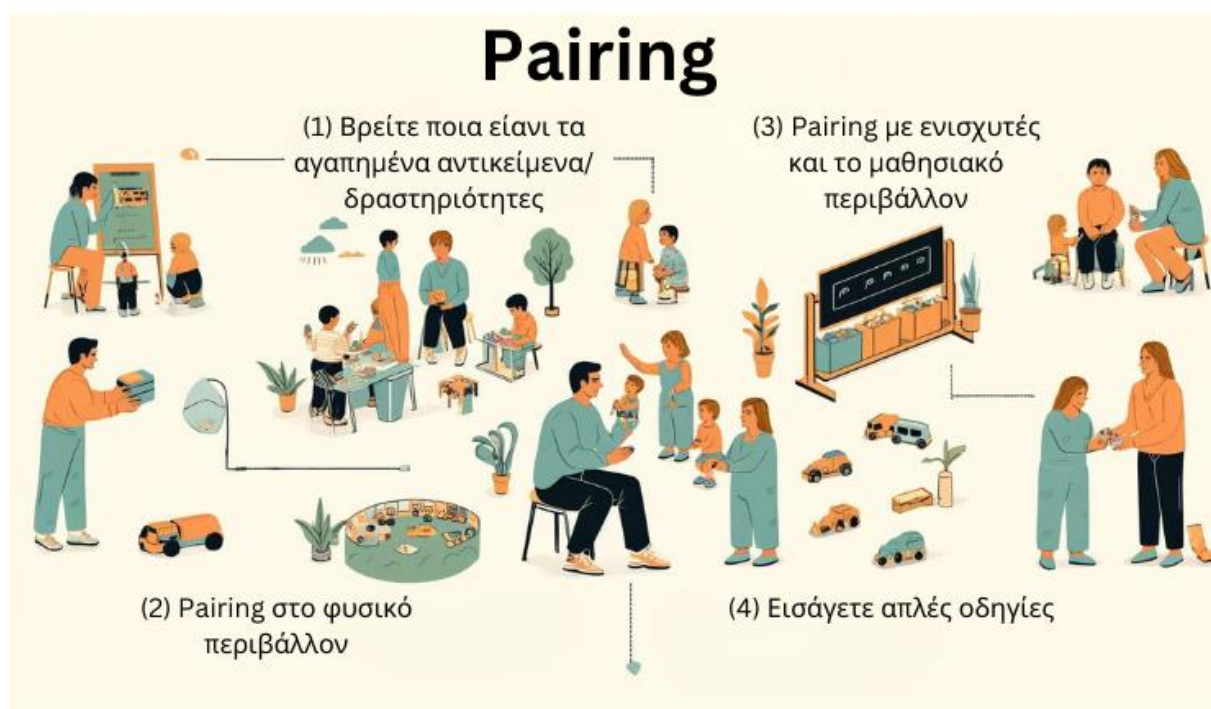
Δημιουργία σχέσης (pairing)

Για να επιτευχθούν τα καλύτερα εκπαιδευτικά και συμπεριφορικά αποτελέσματα με ένα αυτιστικό παιδί είναι σημαντικό να ξεκινήσει η επαφή με τη χρήση διαδικασιών δημιουργίας σχέσης (pairing) για να χτιστεί η εμπιστοσύνη. Το pairing είναι η διαδικασία της συσχέτισης με προτιμώμενα αντικείμενα και δραστηριότητες, καθιστώντας σας έναν εξαρτημένο ενισχυτή. Το πρώτο βήμα είναι να προσδιορίσετε τους πιο αποτελεσματικούς ενισχυτές για το παιδί. Αυτό μπορεί να γίνει μέσω εκτιμήσεων προτίμησης (συστηματικές διαδικασίες για τον προσδιορισμό των αντικειμένων που προτιμώνται περισσότερο), παρατήρησης, δειγματοληψίας ενισχυτών (δίνοντας στο παιδί πιθανώς προτιμώμενα αντικείμενα να δοκιμάσει) και συνεντεύξεων με τους γονείς. Μόλις προσδιοριστούν οι ενισχυτές, μπορούν να χρησιμοποιηθούν για να συνδυάσετε τον εαυτό σας με αυτούς. Αυτό γίνεται με πολλαπλούς τρόπους. Ένας τρόπος είναι να παρέχετε τους ενισχυτές για καλή συμπεριφορά. Για παράδειγμα, μπορείτε να βάζετε το παιδί να σας κοιτάζει όταν παραδίδετε τον ενισχυτή, να παρέχετε λεκτικό έπαινο και να το αγγίζετε αν είναι απαραίτητο. Είναι επίσης σημαντικό να παρέχετε τους ενισχυτές

στον χώρο διδασκαλίας, ώστε να αρχίσετε να κάνετε και τον χώρο διδασκαλίας έναν ενισχυτικό χώρο. Ένας άλλος τρόπος είναι να συνδυάσετε τον εαυτό σας με τα προτιμώμενα παιχνίδια και αντικείμενα στο φυσικό περιβάλλον παιχνιδιού. Έτσι, αν το παιδί αγαπάει τα τρένα, τότε κάνετε τον εαυτό σας μέρος του παιχνιδιού τους με τα τρένα.

Μόλις αναπτυχθεί μια θετική σχέση, μπορείτε να εισάγετε απλές οδηγίες. Ο οδηγίες αυτές θα πρέπει να αφορούν πράγματα που το παιδί είναι πιθανό να θέλει ήδη να κάνει. Για παράδειγμα, αν το παιδί μπορεί να ολοκληρώσει ένα παζλ, μπορείτε να κρατήσετε όλα τα κομμάτια και να του τα δίνετε ένα-ένα με μια απλή οδηγία όπως «βάλτο». Το παιδί θα πρέπει να λάβει θετική ενίσχυση για την τήρηση της οδηγίας. Καθώς το παιδί βλέπει το να περνάει χρόνο μαζί σας ως περισσότερο ενισχυτικό, η ποσότητα και η δυσκολία των οδηγιών μπορεί να αυξηθεί σταδιακά. Για τα καλύτερα αποτελέσματα, είναι καλή ιδέα να κάνετε τα πιο προτιμώμενα αντικείμενα διαθέσιμα μόνο όσο είστε εσείς εκεί.

Εικόνα 2: Pairing

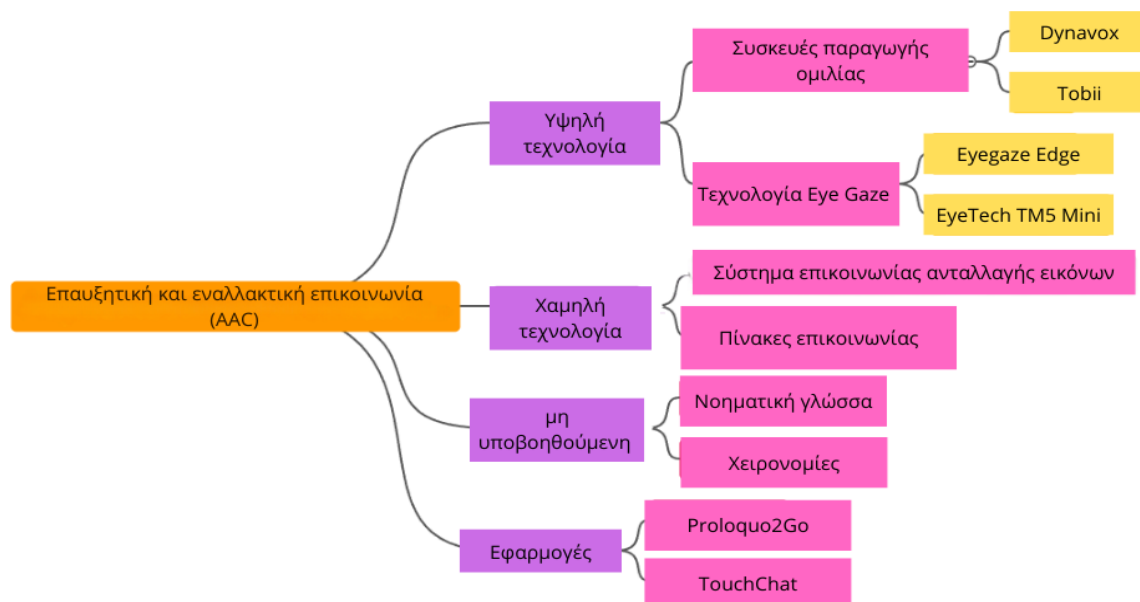
Επαυξητική και Εναλλακτική Επικοινωνία

Η επαυξητική και εναλλακτική επικοινωνία (AAC) περιλαμβάνει ένα ευρύ φάσμα μεθόδων που βοηθούν τα άτομα με επικοινωνιακές δυσκολίες, όπως τα αυτιστικά παιδιά, να εκφράσουν τις σκέψεις, τις ανάγκες και τις ιδέες τους. Για τα παιδιά με

αυτισμό, τα οποία μπορεί να αντιμετωπίζουν προβλήματα με τη λεκτική επικοινωνία, η AAC μπορεί να τους επιτρέψει να συμμετέχουν πιο ενεργά στην καθημερινή τους ζωή. Οι μέθοδοι AAC μπορούν σε γενικές γραμμές να κατηγοριοποιηθούν σε μη υποβοηθούμενη και υποβοηθούμενη επικοινωνία.

Οι μη υποβοηθούμενες μέθοδοι AAC βασίζονται στο ίδιο το σώμα του ατόμου, χωρίς εξωτερικά εργαλεία. Σε αυτές περιλαμβάνονται οι χειρονομίες, η νοηματική γλώσσα και οι εκφράσεις του προσώπου, οι οποίες μπορούν να χρησιμοποιηθούν για να μεταφέρουν απλά μηνύματα ή να συμπληρώσουν τον προφορικό λόγο. Από την άλλη πλευρά, οι μέθοδοι υποβοηθούμενης επικοινωνίας χρησιμοποιούν εξωτερικά εργαλεία ή συσκευές. Οι επιλογές χαμηλής τεχνολογίας περιλαμβάνουν πίνακες επικοινωνίας με εικόνες ή σύμβολα, τα οποία το παιδί μπορεί να δείξει ή να ανταλλάξει για να επικοινωνήσει, αυτά συχνά αναφέρονται ως μέρος ενός συστήματος επικοινωνίας με ανταλλαγή εικόνων (PECS). Οι υψηλής τεχνολογίας AAC περιλαμβάνουν ηλεκτρονικές συσκευές, όπως συσκευές δημιουργίας ομιλίας (SGD) ή συστήματα eye-gaze, οι οποίες μπορούν να παράγουν προφορικές λέξεις ή φράσεις όταν ο χρήστης επιλέγει τα αντίστοιχα σύμβολα ή γράμματα. Οι εφαρμογές AAC σε tablet ή smartphones μπορούν επίσης να αποτελέσουν έναν ευέλικτο και ελκυστικό τρόπο επικοινωνίας για τα παιδιά με αυτισμό.

Εικόνα 3: Επαυξητική και εναλλακτική επικοινωνία

Πίνακας «Πρώτα-μετά»

Ο πίνακας «Τώρα και στη συνέχεια», γνωστός και ως «Πρώτα και μετά», είναι ένα οπτικό εργαλείο που βοηθά τα άτομα να κατανοήσουν και να μεταβούν μεταξύ των υφιστάμενων και των επερχόμενων δραστηριοτήτων ή εργασιών. Συνήθως,

αποτελείται από δύο τμήματα: το ένα εμφανίζει την τρέχουσα δραστηριότητα («Τώρα») και το άλλο την επόμενη δραστηριότητα («Μετά»). Αυτό το οπτικό βοήθημα παρέχει στα άτομα μια σαφή και συγκεκριμένη αναπαράσταση του προγράμματός τους, βοηθώντας τα να προβλέπουν τις αλλαγές και τις μεταβάσεις. Σε εκπαιδευτικά περιβάλλοντα, οι πίνακες αυτοί χρησιμοποιούνται συνήθως για την υποστήριξη μαθητών με αυτισμό ή άλλες αναπτυξιακές αναπηρίες, ενθαρρύνοντας την ανεξαρτησία και μειώνοντας το άγχος κατά τις μεταβάσεις μεταξύ των δραστηριοτήτων.

Εικόνα 4: «Τώρα και στην συνέχεια».

Με αυτήν την τεχνική παρουσιάζεται στο παιδί μια ακολουθία γεγονότων όπου η ολοκλήρωση μιας λιγότερο επιθυμητής εργασίας (το «Τώρα») δίνει την ευκαιρία να κάνει μια πιο επιθυμητή δραστηριότητα (το «Επόμενο»). Αυτή η προσέγγιση χρησιμοποιεί τα φυσικά κίνητρα που συνδέονται με τις προτιμώμενες δραστηριότητες για να δώσει κίνητρα στους μαθητές να ολοκληρώσουν εργασίες που μπορεί να θεωρούν λιγότερο ελκυστικές.

Περαιτέρω ανάγνωση: <https://howtoaba.com/teaching-compliance-first-premack-principle>

Διαλείμματα κίνησης

Τα διαλείμματα κίνησης παρέχουν στους μαθητές με ΔΑΦ την ευκαιρία να σηκωθούν και να κινηθούν. Αυτό βοηθάει να ξεκουραστούν ώστε να συνεχίσουν την εργασία τους. Τα διαλείμματα κίνησης είναι τα σημεία στα οποία θα επιτρέψετε - και θα ενθαρρύνετε - τους μαθητές σας να σηκωθούν και να κινηθούν. Αυτό μπορεί

να γίνει με οποιονδήποτε τρόπο - ή με έναν συγκεκριμένο τρόπο που θα τους δείξετε:

Υπάρχουν τόσα πολλά οφέλη για τα διαλείμματα κίνησης:

- Σωματική άσκηση. Σε ορισμένους από τους μαθητές δεν αρέσει η άσκηση - ή δεν έχουν την ευκαιρία να την κάνουν. Είναι καλό να δουλέψετε πάνω σε αυτό.
- Είναι διασκεδαστικό.
- Οι έρευνες λένε ότι η κίνηση βοηθά στην αύξηση της ροής του οξυγόνου και του αίματος.
- Βοηθά στη βελτίωση της συγκέντρωσης.
- Αυξάνει την παραγωγικότητα των μαθητών σας.
- Μπορούν να βοηθήσουν στη μείωση των επιπέδων άγχους.
- Δεν είναι μόνο για τα παιδιά. Τα διαλείμματα κίνησης είναι ιδανικά για οποιονδήποτε, οποιασδήποτε ηλικίας!
- Καίει την ενέργεια. Αυτό είναι ένα σημαντικό στοιχείο! Υπάρχουν πολλοί μαθητές που έχουν πολλή ενέργεια μέσα τους. Αυτά τα διαλείμματα κίνησης τους δίνουν την ευκαιρία να κινηθούν και να κάψουν λίγη από αυτή την ενέργεια.

Να θυμάστε ότι το διάλειμμα θα πρέπει να διαρκεί μόνο ένα έως πέντε λεπτά. Δοκιμάστε να χρησιμοποιήσετε ένα οπτικό χρονόμετρο ώστε οι μαθητές να βλέπουν τον χρόνο που απομένει.

Περαιτέρω ανάγνωση: <https://teachingautism.co.uk/movement-breaks-what-and-why/>

Διαχείριση μεταβάσεων

Η διαχείριση μεταβάσεων περιλαμβάνει στρατηγικές για τη διευκόλυνση ομαλών και αποτελεσματικών μεταβάσεων μεταξύ δραστηριοτήτων ή περιβαλλόντων. Οι στρατηγικές προσπαθούν να αυξήσουν την προβλεψιμότητα για τα άτομα στο φάσμα του αυτισμού και να δημιουργήσουν θετικές πρακτικές γύρω από τις μεταβάσεις.

Τα άτομα με αυτισμό μπορεί να δυσκολεύονται με τις μεταβάσεις, οδηγώντας σε άγχος, αντίσταση ή διασπαστικές συμπεριφορές. Αυτό μπορεί να οφείλεται στη μεγαλύτερη ανάγκη για προβλεψιμότητα (Flannery & Horner, 1994), στις δυσκολίες κατανόησης του τι δραστηριότητα θα ακολουθήσει μετά (Mesibov, Shea, & Schopler, 2005) ή στη δυσκολία αποδοχής μιας αλλαγής. «Υπάρχουν αρκετές στρατηγικές οπτικής υποστήριξης των ατόμων με ΔΑΦ που χρησιμοποιούνται σε αυτές τις περιπτώσεις και περιλαμβάνουν:

- Οπτικά χρονοδιαγράμματα με ή χωρίς "κουτί ολοκλήρωσης"
- Πίνακας «Τώρα/Μετά»
- Priming
- Οπτικά χρονόμετρα ή οπτική αντίστροφη μέτρηση
- Οπτικές ενδείξεις όπως ένα αντικείμενο ή μια κάρτα αλλαγής

Περαιτέρω ανάγνωση: <https://www.iidc.indiana.edu/irca/articles/transition-time-helping-individuals-on-the-autism-spectrum-move-successfully-from-one-activity-to-another.html>

Αισθητηριακοί χάρτες

Μια από τις πιο σημαντικές πτυχές της προσβασιμότητας ενός σχολικού χώρου για ένα παιδί με αυτισμό είναι η αισθητηριακή ασφάλεια, καθώς τα παιδιά με αυτισμό έχουν συγκεκριμένες δυσκολίες αισθητηριακής αντίληψης. Αρχικά, θα πρέπει να αξιολογηθεί το περιβάλλον του σχολείου ή της τάξης για να μειωθεί η αισθητηριακή υπερφόρτωση στην τάξη και να εντοπιστούν οι περιοχές του σχολείου με τα υψηλότερα επίπεδα αισθητηριακής υπερφόρτωσης. Η αισθητηριακή υπερφόρτωση μπορεί να προκληθεί από υπερδιέγερση της όσφρησης, της αφής, της γεύσης, της όρασης ή της ακοής. Η αισθητηριακή υπερφόρτωση είναι μια κατάσταση κατά την οποία το άτομο δεν μπορεί να αντιμετωπίσει τον κατακλυσμό των ερεθισμάτων που έρχονται μέσω των αισθήσεων και μπορεί να χάσει την ικανότητα προσανατολισμού στο χώρο, τον αυτοέλεγχο και την ομιλία. Οποιοσδήποτε μπορεί να πάθει αισθητηριακή υπερφόρτωση, αλλά τα παιδιά με αυτισμό που έχουν μειωμένο αισθητηριακό όριο

κινδυνεύουν περισσότερο. Αντιλαμβάνονται ερεθίσματα που είναι ασήμαντα ή δεν γίνονται αντιληπτά από τους άλλους, με οδυνηρό τρόπο.

Δεν είναι εφικτό να εξαλειφθούν πλήρως οι αισθητηριακοί κίνδυνοι σε ένα σχολικό περιβάλλον, ιδίως εκείνοι που σχετίζονται με τα ακουστικά και οπτικά ερεθίσματα, όπως η ηχώ στο διάδρομο, ο θόρυβος των άλλων μαθητών, οι απροσδόκητοι ή ασυνήθιστοι ήχοι που κάνουν τα παιδιά, η δυνατή φωνή του δασκάλου.

Δεν πρέπει όμως να ξεχνάμε ότι και άλλες αισθήσεις επηρεάζονται από ερεθίσματα - για παράδειγμα, οι νέες και έντονες μυρωδιές των επίπλων, οι φρεσκοβαμμένοι τοίχοι της τάξης ή η ανάγκη να ανέβουμε μεγάλες, απότομες σκάλες. Μερικές φορές η υπερφόρτωση προκαλείται από την αδυναμία να πραγματοποιηθεί η ανάγκη για κάποιο αισθητηριακό ερέθισμα - π.χ δεν επιτρέπεται να κουνιέτε πάνω στην καρέκλα στην τάξη.

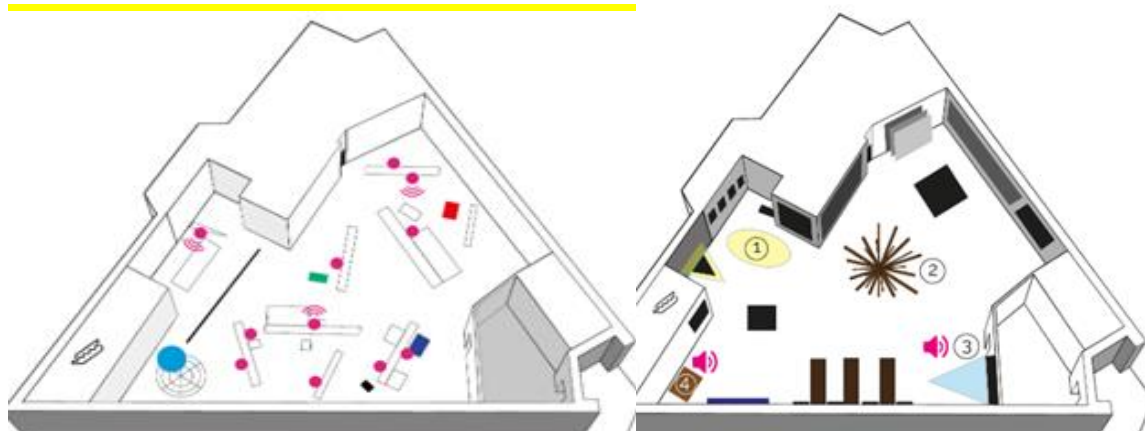
Οι αισθητηριακοί χάρτες μπορούν να βοηθήσουν τα παιδιά με αυτισμό να προετοιμαστούν για ένα σχολικό περιβάλλον με αισθητηριακούς κινδύνους. Αυτοί οι χάρτες προσδιορίζουν τους κινδύνους (πολυσύχναστοι χώροι και χώροι με έντονα φώτα, υψηλά επίπεδα θορύβου κ.λπ.) και θα πρέπει να περιλαμβάνουν περιοχές όπου οι κίνδυνοι μειώνονται.

Τα υψηλά και χαμηλά επίπεδα θορύβου, οι έντονες μυρωδιές και ο μεγάλος αριθμός παιδιών σε ένα σχολείο μπορούν να επισημανθούν με εικονογράμματα και οι αίθουσες ή οι χώροι με φυσικό και αμυδρό φωτισμό μπορούν να επισημανθούν με διαφορετικά χρώματα. Τέτοιοι χάρτες περιέχουν λεπτομερείς πληροφορίες σχετικά με τους αισθητηριακούς κινδύνους και είναι σίγουρα χρήσιμοι για τα παιδιά με αυτισμό, επιτρέποντάς τους να σχεδιάσουν εκ των προτέρων μια πιθανή διαδρομή.

Είναι σημαντικό να περιλαμβάνονται πληροφορίες σχετικά με το τι πρέπει να κάνει ένα άτομο με μειωμένο αισθητηριακό όριο που βρίσκεται σε ένα άγνωστο περιβάλλον ώστε να μειωθεί το άγχος.

Για παράδειγμα, εάν ένα παιδί αντιδρά στα φώτα που αναβοσβήνουν, θα πρέπει να ελέγξετε τον φωτισμό, μπορείτε να του προσφέρετε γυαλιά προστασίας από το φως. Υπερφόρτωση από τις δυνατές κραυγές των παιδιών, τους μηχανικούς ήχους - ωτοασπίδες, ηχοαπορροφητικά ακουστικά - διατηρούν την ικανότητα κατανόησης της ανθρώπινης ομιλίας. Ο λευκός θόρυβος στο περιβάλλον βοηθάει στη συγκέντρωση στο μάθημα. Είναι σημαντικό να φύγετε από το χώρο όπου το παιδί βιώνει αισθητηριακή υπερφόρτωση το συντομότερο δυνατό, να μετακινηθείτε σε ένα ήσυχο μέρος. Επιπλέον, τα προγραμματισμένα αισθητηριακά διαλείμματα είναι απαραίτητα: παρέχετε έναν ειδικό χώρο για αισθητηριακά διαλείμματα εξοπλισμένο με ηρεμιστικά αισθητηριακά βοηθήματα, όπως κουβέρτες βαρύτητας ή παιχνίδια που μπορούν να δώσουν στα παιδιά την ευκαιρία να χαλαρώσουν και να επανέλθουν.

Choice Board

Οι πίνακες επιλογών είναι απλά οπτικά εργαλεία που δείχνουν στο παιδί τις διάφορες επιλογές που μπορεί να επιλέξει, όπως δραστηριότητες, παιχνίδια ή εργασίες. Με το να αφήνουμε το παιδί να κάνει τις δικές του επιλογές, εφαρμόζουμε αποδεδειγμένες στρατηγικές συμπεριφοράς για να το βοηθήσουμε να μείνει απασχολημένο, να μειώσει τις προκλητικές συμπεριφορές και να γίνει πιο ανεξάρτητο.

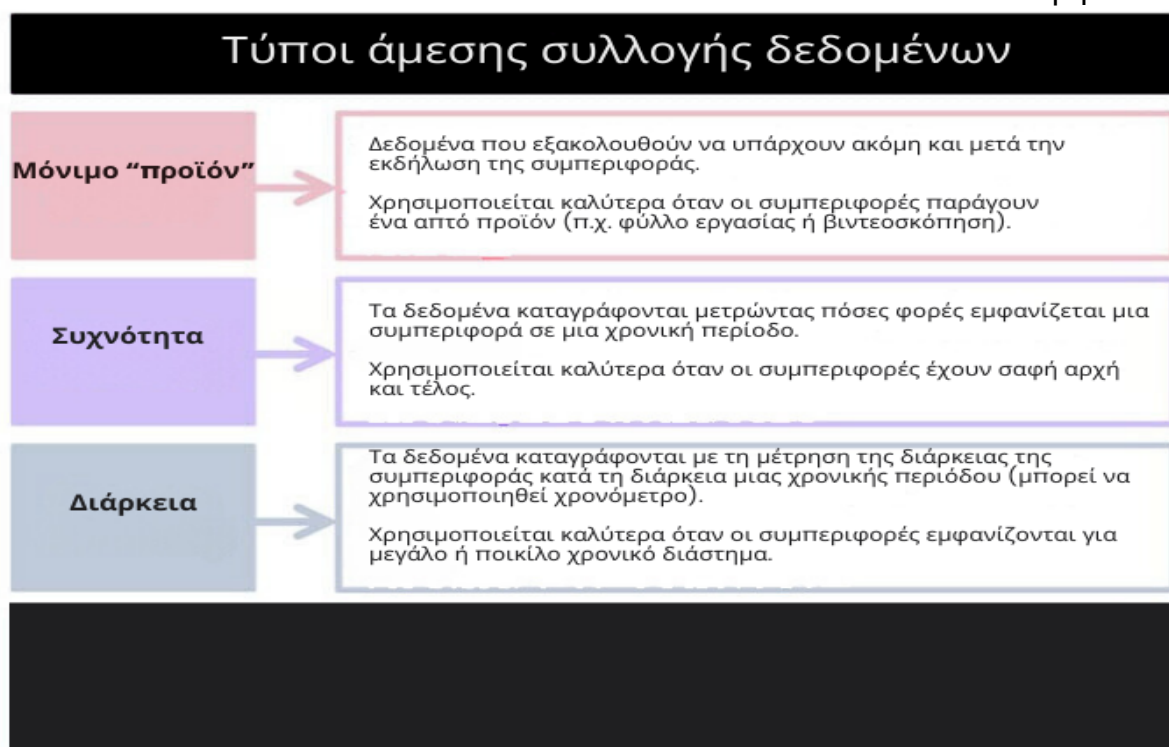
Αυτοί οι πίνακες είναι ιδιαίτερα χρήσιμοι για τα παιδιά με διαταραχή του φάσματος του αυτισμού (ΔΑΦ). Διευκολύνουν τα παιδιά να μεταβαίνουν από τη μία δραστηριότητα στην άλλη, να εκφράζουν αυτό που θέλουν και να παραμένουν κινητοποιημένα (Reichow et al., 2011).

Οι πίνακες επιλογών μπορούν να εξατομικευτούν ώστε να ταιριάζουν στα ενδιαφέροντα και τις ανάγκες κάθε παιδιού. Χρησιμοποιούν εικόνες, σύμβολα ή πραγματικά αντικείμενα για να δείξουν τις διαθέσιμες επιλογές με σαφή και απλό τρόπο. Αυτό βοηθά τα παιδιά να αισθάνονται ότι έχουν περισσότερο τον έλεγχο, γεγονός που μειώνει το άγχος και την απογοήτευση. Ενθαρρύνει επίσης τη συνεργασία και αναπτύσσει δεξιότητες επικοινωνίας διδάσκοντάς τα πώς να δείχνουν τις προτιμήσεις τους και να διατυπώνουν επιθυμίες.

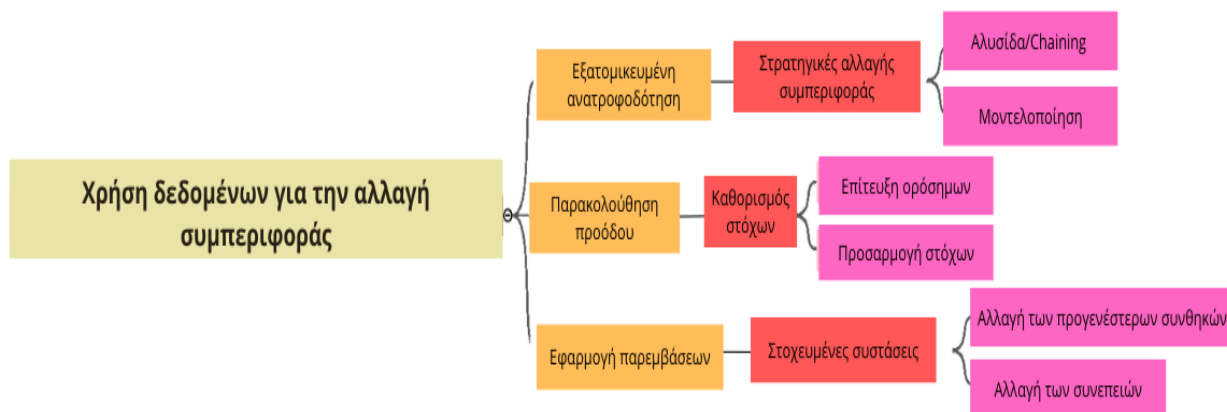
Κεφάλαιο 4: Δεδομένα

Η συλλογή δεδομένων είναι απαραίτητη όταν εργάζεστε με αυτιστικά παιδιά, διότι επιτρέπει στους εκπαιδευτικούς να παρακολουθούν την πρόοδο, να λαμβάνουν τεκμηριωμένες αποφάσεις σχετικά με τη διδασκαλία και να διασφαλίζουν ότι οι παρεμβάσεις είναι αποτελεσματικές. Με τη συστηματική συλλογή δεδομένων, οι εκπαιδευτικοί μπορούν να εντοπίζουν μοτίβα στη συμπεριφορά, να εντοπίζουν τις περιοχές των δυνατών και αδύναμων σημείων και να παρακολουθούν τον αντίκτυπο των διαφόρων στρατηγικών διδασκαλίας. Αυτές οι πληροφορίες είναι ανεκτίμητες για την προσαρμογή της διδασκαλίας στις ατομικές ανάγκες κάθε παιδιού και τη λήψη αποφάσεων με βάση τα δεδομένα που προάγουν τα βέλτιστα μαθησιακά αποτελέσματα.

Η συχνότητα συλλογής δεδομένων μπορεί να ποικίλλει ανάλογα με τους συγκεκριμένους στόχους και τις ανάγκες του παιδιού. Ωστόσο, συνιστάται γενικά η τακτική συλλογή δεδομένων, όπως καθημερινά ή εβδομαδιαία, ώστε να διασφαλίζεται η συνεχής παρακολούθηση της προόδου. Αυτό επιτρέπει στους εκπαιδευτικούς να εντοπίζουν αμέσως τυχόν αλλαγές στη συμπεριφορά ή την απόδοση και να προσαρμόζουν ανάλογα τις στρατηγικές διδασκαλίας τους. Για τη συλλογή δεδομένων μπορούν να χρησιμοποιηθούν διάφορες μέθοδοι, όπως η άμεση παρατήρηση, οι λίστες ελέγχου, οι κλίμακες αξιολόγησης και οι τυποποιημένες αξιολογήσεις. Η επιλογή της μεθόδου εξαρτάται από τη συγκεκριμένη συμπεριφορά ή δεξιότητα που μετράται και τους πόρους που διαθέτει ο εκπαιδευτικός. Ωστόσο, η άμεση συλλογή δεδομένων είναι η καλύτερη επιλογή για τη συλλογή πληροφοριών σχετικά με το πώς εμφανίζεται η συμπεριφορά στο φυσικό περιβάλλον.

Τα συμπεράσματα που εξάγονται από τα δεδομένα μπορούν να ενημερώσουν διάφορες πτυχές του εκπαιδευτικού προγράμματος του παιδιού. Για παράδειγμα, η ανάλυση των δεδομένων («ψάχνουμε για αυξανόμενες, φθίνουσες ή στάσιμες τάσεις στα δεδομένα») μπορεί να βοηθήσει να καθοριστεί αν μια συγκεκριμένη παρέμβαση είναι αποτελεσματική, να εντοπιστούν τομείς όπου χρειάζονται πρόσθετη υποστήριξη και να καθοδηγήσει αποφάσεις σχετικά με τροποποιήσεις του προγράμματος σπουδών ή προσαρμογές του μαθησιακού περιβάλλοντος. Με τη χρήση δεδομένων, οι εκπαιδευτικοί μπορούν να διασφαλίσουν ότι η διδασκαλία τους βασίζεται σε στοιχεία και είναι προσαρμοσμένη στις μοναδικές ανάγκες κάθε αυτιστικού παιδιού, οδηγώντας τελικά σε βελτιωμένα μαθησιακά αποτελέσματα και συνολική ευημερία.

Κεφάλαιο 5: Αξιολόγηση

Η αξιολόγηση είναι σημαντική όταν εργάζεστε με αυτιστικά παιδιά, καθώς βοηθά στον εντοπισμό των δυνατών σημείων, των προκλήσεων και των αναγκών του κάθε παιδιού. Η ολοκληρωμένη αξιολόγηση σε τομείς όπως η επικοινωνία, η κοινωνική αλληλεπίδραση, η αισθητηριακή επεξεργασία και οι δεξιότητες καθημερινής διαβίωσης επιτρέπει στους επαγγελματίες να αναπτύξουν στοχευμένα, εξατομικευμένα σχέδια παρέμβασης. Η τακτική αξιολόγηση βοηθά επίσης στην παρακολούθηση της προόδου με την πάροδο του χρόνου, επιτρέποντας προσαρμογές στις στρατηγικές και διασφαλίζοντας ότι η στήριξη παραμένει κατάλληλη καθώς το παιδί εξελίσσεται.

Το Εργαλείο Αξιολόγησης Δεξιοτήτων Σχολικής Ετοιμότητας Ready4School είναι ένα ολιστικό εργαλείο που έχει σχεδιαστεί για τη μέτρηση των πολύπλευρων διαστάσεων της σχολικής ετοιμότητας των μικρών παιδιών. Πηγαίνει πέρα από τα παραδοσιακά ακαδημαϊκά μέτρα επειδή έγινε αντιληπτό ότι η κοινωνική-συναισθηματική ικανότητα και η αυτορρύθμιση αποτελούν τους κύριους παράγοντες επιτυχίας μέσα στην τάξη. Αυτό θα παρέχει μια συνολική εικόνα για την

ετοιμότητα ενός παιδιού για το σχολικό περιβάλλον, αξιολογώντας τις βασικές δεξιότητες, τις ικανότητες κοινωνικής αλληλεπίδρασης και τις στρατηγικές αυτορρύθμισης.

Η αξιολόγηση αυτή βασίζεται σε τεκμηριωμένες πρακτικές στον τομέα της παιδικής ανάπτυξης και της εκπαίδευσης στην πρώιμη παιδική ηλικία. Εστιάζει σε βασικούς τομείς που είναι σημαντικοί για την επιτυχία ενός παιδιού στην τάξη.

- Οι θεμελιώδεις δεξιότητες είναι οι βασικές ικανότητες που χρειάζονται τα παιδιά για να συμμετέχουν στις καθημερινές δραστηριότητες της τάξης.
- Οι δεξιότητες κοινωνικής αλληλεπίδρασης βοηθούν τα παιδιά να χτίσουν υγιείς σχέσεις με τους συνομηλίκους και τους εκπαιδευτικούς τους.
- Οι δεξιότητες αυτορρύθμισης και υπεράσπισης αφορούν τη διαχείριση των συναισθημάτων, την επίλυση προβλημάτων και τη γνώση του πότε και πώς να ζητούν βοήθεια.

Η αξιολόγηση αυτή βοηθά στον εντοπισμό τόσο των δυνατών σημείων ενός παιδιού όσο και των τομέων στους οποίους μπορεί να χρειάζεται περισσότερη στήριξη. Δίνει στους εκπαιδευτικούς και τους φροντιστές μια σαφέστερη εικόνα για το πώς να προσαρμόσουν τις στρατηγικές μάθησης και συμπεριφοράς στις μοναδικές ανάγκες κάθε παιδιού.

Το εργαλείο χρησιμοποιεί μια απλή, εύχρηστη κλίμακα Likert, η οποία καθιστά γρήγορη τη συμπλήρωσή του και εύκολη την παρακολούθηση των αλλαγών με την πάροδο του χρόνου. Αυτό βοηθά στην παρακολούθηση της προόδου και στην προσαρμογή των στρατηγικών υποστήριξης ανάλογα με τις ανάγκες. Τελικά, βοηθά όλους τους εμπλεκόμενους -εκπαιδευτικούς, φροντιστές και γονείς- να συνεργαστούν για να προετοιμάσουν τα παιδιά για το σχολείο και να υποστηρίξουν τη συνολική ανάπτυξή τους.

Κεφάλαιο 6: Συνεργασία

Η στενή συνεργασία μεταξύ των εκπαιδευτικών και των γονέων είναι απαραίτητη για την επιτυχία ενός παιδιού - ειδικά όταν προετοιμάζεται για τη μετάβαση στο σχολείο. Όταν οι γονείς και οι εκπαιδευτικοί συνεργάζονται, τα παιδιά επωφελοούνται από τη σταθερή υποστήριξη τόσο στο σπίτι όσο και στην τάξη.

Αυτή η συνεργασία βασίζεται σε:

- ✓ Ανοιχτή, ειλικρινή επικοινωνία
- ✓ Ανταλλαγή χρήσιμων πληροφοριών
- ✓ Ομαδική εργασία για τη δημιουργία ενός υποστηρικτικού μαθησιακού περιβάλλοντος

Η επικοινωνία μπορεί να γίνει με πολλούς τρόπους - μέσω τακτικών συναντήσεων γονέων-καθηγητών, γρήγορων συνομιλιών, γραπτών σημειώσεων ή ψηφιακών εργαλείων. Ένα βασικό μέρος της αξιολόγησης της συμπεριφοράς είναι η ανταλλαγή σημαντικών πληροφοριών με τις οικογένειες, πάντα με σεβασμό στην ιδιωτική ζωή του παιδιού και με έμφαση στις ανάγκες του. Αυτό βοηθά τους γονείς να κατανοήσουν καλύτερα τη συμπεριφορά του παιδιού τους στο σχολείο και πώς μπορούν να το υποστηρίξουν στο σπίτι.

Οι εκπαιδευτικοί μπορούν επίσης να προτείνουν στρατηγικές ή δραστηριότητες που οι γονείς μπορούν να συνεχίσουν στο σπίτι για να ενθαρρύνουν τις θετικές συμπεριφορές και να μειώσουν τις προκλητικές.

Οι γονείς παίζουν πολύτιμο ρόλο σε αυτή τη διαδικασία παρατηρώντας τη συμπεριφορά του παιδιού τους στο σπίτι - τι προκαλεί ορισμένες ενέργειες, πώς το παιδί ανταποκρίνεται σε διάφορες στρατηγικές και πώς αλλάζει με την πάροδο του χρόνου. Μοιράζοντας αυτές τις πληροφορίες με τους εκπαιδευτικούς, συμβάλλουν στη δημιουργία μιας πληρέστερης εικόνας των αναγκών του παιδιού και υποστηρίζουν την ανάπτυξη αποτελεσματικών, εξατομικευμένων παρεμβάσεων.

Αυτού του είδους η ομαδική εργασία οδηγεί σε μεγαλύτερη συνοχή, καλύτερα αποτελέσματα συμπεριφοράς και ένα ομαλότερο μαθησιακό ταξίδι για το παιδί.

Βιβλιογραφικές αναφορές & περαιτέρω ανάγνωση

Alberto, P. A., & Troutman, A. C. (2012). *Applied behavior analysis for teachers* (9th ed.). Prentice-Hall.

Allen, K. D., & Cowdery, G. E. (2015). *The exceptional child: Inclusion in early childhood education* (8th ed.). Cengage Learning.

Baer, D. M., Wolf, M. M., & Risley, T. R. (1968). Some contemporary dimensions of applied behavior analysis. *Journal of Applied Behavior Analysis*, 1(1), 91–97. <https://doi.org/10.1901/jaba1968.1-9>.

Behavior Analyst Certification Board. (2020). *Ethics code for behavior analysts*. Littleton, CO: Author.

Blair, C., & Razza, R. P. (2007). Relating effortful control, executive function, and false belief understanding to emerging math and literacy ability in kindergarten. *Child Development*, 78(2), 647–663. <https://doi.org/10.1111/j.1467-8624.2007.01019.x>.

Carbonneau, K. J., Marley, S. C., & Selig, J. P. (2013). A meta-analysis of the efficacy of teaching mathematics with concrete manipulatives. *Journal of Educational Psychology*, 105(2), 380–400. <https://doi.org/10.1037/a0031084>.

Connor, C. M., Piasta, S. B., Fishman, B., Glasney, S., Schatschneider, C., Crowe, E., ... & Morrison, F. J. (2009). Individualizing student instruction precisely: Effects of child × instruction interactions on first graders' literacy development. *Child Development*, 80(1), 77–100. <https://doi.org/10.1111/j.1467-8624.2008.01247.x>.

Cooper, J. O., Heron, T. E., & Heward, W. L. (2007). *Applied behavior analysis* (2nd ed.). Columbus, OH: The Ohio State University.

Cooper, J. O., Heron, T. E., & Heward, W. L. (2020). *Applied behaviour analysis* (Global ed., 3rd ed.). Pearson International Content. <https://bookshelf.vitalsource.com/books/9781292324654>.

Dettmer, S., Simpson, R., Myles, B., & Ganz, J. (2000). The use of visual supports to facilitate transitions of students with autism. *Focus on Autism and Other Developmental Disabilities*, 15(3), 163–169. <https://doi.org/10.1177/108835760001500307>.

Dickinson, D. K., & Tabors, P. O. (2001). *Beginning literacy with language: Young children learning at home and school*. Baltimore, MD: Paul H. Brookes Publishing.

Dioses, E. (2022). Inclusive education for preschoolers with autism spectrum disorder. *Journal of Student Scholarship (JOSS)*. Retrieved from <https://joss.tcnj.edu>.

Duncan, G. J., Dowsett, C. J., Claessens, A., Magnuson, K., Huston, A. C., Klebanov, P., ... & Japel, C. (2007). School readiness and later achievement. *Developmental Psychology*, 43(6), 1428–1446. <https://doi.org/10.1037/0012-1649.43.6.1428>.

Flannery, K., & Horner, R. (1994). The relationship between predictability and problem behavior for students with severe disabilities. *Journal of Behavioral Education*, 4(2), 157–176. <https://doi.org/10.1007/BF01544131>.

Fleury, V. P., Thompson, J. L., & Wong, C. (2014). Learning how to be a student: An overview of instructional practices targeting school readiness skills for preschoolers with autism spectrum disorder. *Behavior Modification*, 39(1), 69–97. <https://doi.org/10.1177/0145445514551384>.

Frontiers Editorial Team. (2022). Effectiveness of music therapy in children with autism spectrum disorder: A systematic review and meta-analysis. *Frontiers in Psychiatry*. Retrieved from <https://www.frontiersin.org>.

Ginsburg, K. R. (2007). The importance of play in promoting healthy child development and maintaining strong parent-child bonds. *Pediatrics*, 119(1), 182–191. <https://doi.org/10.1542/peds.2006-2697>.

Grissmer, D., Grimm, K. J., Aiyer, S. M., Murrah, W. M., & Steele, J. S. (2010). Fine motor skills and early comprehension of the world: Two new school readiness indicators. *Developmental Psychology*, 46(5), 1008–1017. <https://doi.org/10.1037/a0020104>

Hanley, G. (2021, October 19). A perspective on today's ABA from Dr. Hanley. *Practical Functional Assessment*. Retrieved from <https://practicalfunctionalassessment.com/2021/09/09/a-perspective-on-todays-aba-by-dr-greg-hanley/>.

High, P. C., & Committee on Early Childhood, Adoption, and Dependent Care and Council on School Health. (2008). School readiness. *Pediatrics*, 121(4), e1008–e1015. <https://doi.org/10.1542/peds.2008-0079>

Jones, S. M., Brown, J. L., & Lawrence Aber, J. (2011). Two-year impacts of a universal school-based social-emotional and literacy intervention: An experiment in translational developmental research. *Child Development*, 82(2), 533–554. <https://doi.org/10.1111/j.1467-8624.2010.01560.x>.

Justice, L. M., Bowles, R. P., Pence Turnbull, K. L., & Skibbe, L. E. (2009). School readiness among children with varying histories of language difficulties. *Developmental Psychology*, 45(2), 460–476. <https://doi.org/10.1037/a0014324>

Katsougkri, A. (2014). *Personalised teacher's guide programme for pupils with autism*. Retrieved from <https://prosvasimo.iep.edu.gr/EDEAY/%CE%9F%CE%B4%CE%B7%CE%B3%CF%8C%CF%82%20%CE%B5%CE%BE%CE%B1%CF%84%CE%BF%CE%BC%CE%B9%CE%BA%CE%B5%CF%85%CE%BC%CE%AD%CE%BD%CE%BF%CF%85%20%CF%80%CF%81%CE%>

[BF%CE%B3%CF%81%CE%AC%CE%BC%CE%BC%CE%B1%CF%84%CE%BF%CF%82%20%CE%B3%CE%B9%CE%B1%20%CF%80%CE%B1%CE%B9%CE%B4%CE%B9%CE%AC%20%CE%BC%CE%B5%20%CE%91%CF%85%CF%84%CE%B9%CF%83%CE%BC%CF%8C%20_FINAL.pdf](#).

Kriete, R., & Davis, C. (2014). *The morning meeting book*. Turners Falls, MA: Center for Responsive Schools, Inc.

Ladd, G. W., Herald, S. L., & Kochel, K. P. (2006). School readiness: Are there social prerequisites? *Early Education and Development*, 17(1), 115–150. https://doi.org/10.1207/s15566935eed1701_6

Landrum, T. J., & McDuffie, K. A. (2008). Behavioral. In T. L. Good (Ed.), *Education for the 21st century: A reference guide* (Vol. 1, pp. 161–167). Thousand Oaks, CA: Sage Publications.

Leaf, J. B., Cihon, J. H., Ferguson, J. L., Leaf, R., McEachin, J., Mountjoy, T., ... & Rogue, A. (2024). *A progressive approach to applied behavior analysis: The Autism Partnership Method*. Elsevier Inc.

Lin, H. L., Lawrence, F. R., & Gorrell, J. (2003). Kindergarten teachers' views of children's readiness for school. *Early Childhood Research Quarterly*, 18(2), 225–237. [https://doi.org/10.1016/S0885-2006\(03\)00028-0](https://doi.org/10.1016/S0885-2006(03)00028-0)

Mavroeidi, N., Iatros, G., Kapelos, T., & Syrogianni, A. (2023). *Guide for parents and carers: Quality of life for you and your family – Finding the way between needs, rights, obligations and available resources*. Retrieved from https://autismap.gr/media/attachments/2023/04/03/final_egxeiridio-aytismos-1.pdf.

Mavropoulou, S. *Curricula for pupils with autism*. Retrieved from http://repository.edulll.gr/edulll/retrieve/3292/969_01.pdf.

McClelland, M. M., Cameron, C. E., Connor, C. M., Farris, C. L., Jewkes, A. M., & Morrison, F. J. (2007). Links between behavioral regulation and preschoolers' literacy, vocabulary, and math skills. *Developmental Psychology*, 43(4), 947–959. <https://doi.org/10.1037/0012-1649.43.4.947>

Mesibov, G., Shea, V., & Schopler, E. (2005). *The TEACCH® approach to autism spectrum disorders*. Plenum Publishers.

Methodology developed in the context of the European Erasmus+ KA2 project "EMTforASD". (2019). *Effective teaching methodology for children with ASD in general education schools*. Retrieved from <https://dipe.xan.sch.gr/wp-content/uploads/2022/03/%CE%9C%CE%B5%CE%B8%CE%BF%CE%B4%CE%BF%CE%BB%CE%BF%CE%B3%CE%AF%CE%B1-%CE%B4%CE%B9%CE%B4%CE%B1%CF%83%CE%BA%CE%B1%CE%BB%CE%AF%CE%B1%CF%82-%CE%B3%CE%B9%CE%B1->

[%CF%80%CE%B1%CE%B9%CE%B4%CE%B9%CE%AC-%CE%BC%CE%B5-%CE%94%CE%91%CE%A6.pdf.](#)

Morris, C., Detrick, J. J., & Peterson, S. M. (2021). Participant assent in behavior analytic research: Considerations for participants with autism and developmental disabilities. *Journal of Applied Behavior Analysis*. [https://doi.org/\[doplň DOI, pokud je dostupné\]](https://doi.org/[doplň DOI, pokud je dostupné]).

National Institute of Mental Health. (n.d.). Autism spectrum disorder. Retrieved November 28, 2024, from <https://www.nimh.nih.gov/health/topics/autism-spectrum-disorders-asd>.

Neumann, M. M., & Neumann, D. L. (2014). Touch screen tablets and emergent literacy. *Early Childhood Education Journal*, 42(4), 231–239. <https://doi.org/10.1007/s10643-013-0608-3>.

Pfeiffer, B. A., Koenig, K., Kinnealey, M., Sheppard, M., & Henderson, C. (2011). Effectiveness of sensory integration interventions in children with autism spectrum disorders: A pilot study. *The American Journal of Occupational Therapy*, 65(1), 76–85. <https://doi.org/10.5014/ajot.2011.09205>.

Reichow, B., Doehring, P., Cicchetti, D. V., & Volkmar, F. R. (Eds.). (2011). *Evidence-based practices and treatments for children with autism*. Springer Science + Business Media. <https://doi.org/10.1007/978-1-4419-6975-0>.

Rouse, C., Brooks-Gunn, J., & McLanahan, S. (2005). Why gaps in school readiness matter. In *School readiness: Closing racial and ethnic gaps* (pp. 5–14). *The Future of Children*, 15(1). <https://doi.org/10.1353/foc.2005.0005>.

Roussel, B. (2006). A review of Schramm's (2006) *Educate toward recovery: Turning the tables on autism: A teaching manual for the verbal behavior approach to ABA*. *Journal of Early and Intensive Behavior Intervention*, 3(1), Article 10. <https://doi.org/10.1037/h0100342>.

Simonsen, B., & Sugai, G. (n.d.). School-wide positive behavior support: Applying behavioral principles at a systemic level. In A. Akin-Little, S. G. Little, M. A. Bray, & T. J. Kehle (Eds.), *Behavioral interventions in schools: Positive evidence-based strategies* (pp. 125–140). Washington, DC: American Psychological Association.

Son, S. H., & Meisels, S. J. (2006). The relationship of young children's motor skills to later reading and math achievement. *Merrill-Palmer Quarterly*, 52(4), 755–778. <https://doi.org/10.1353/mpq.2006.0033>.

The Journal of the Experimental Analysis of Behavior. (n.d.). Retrieved from <https://search.worldcat.org/title/964806678>.

Tomlinson, C. A. (2001). *How to differentiate instruction in mixed-ability classrooms*. Alexandria, VA: ASCD.

Vazou, S., Gavrilou, P., Mamalaki, E., Papanastasiou, A., & Sioumala, N. (2012). Does integrating physical activity in the elementary school classroom influence academic motivation? *International Journal of Sport and Exercise Psychology*, 10(4), 251–263. <https://doi.org/10.1080/1612197X.2012.682368>.

Verdugo, D. R., & Belmonte, I. A. (2007). Using digital stories to improve listening comprehension with Spanish young learners of English. *Language Learning & Technology*, 11(1), 87–101. <https://doi.org/10.125/44065>.

Weisberg, D. S., Hirsh-Pasek, K., & Golinkoff, R. M. (2013). Guided play: Where curricular goals meet a playful pedagogy. *Mind, Brain, and Education*, 7(2), 104–112. <https://doi.org/10.1111/mbe.12015>.

Whitehurst, G. J., & Lonigan, C. J. (1998). Child development and emergent literacy. *Child Development*, 69(3), 848–872. <https://doi.org/10.1111/j.1467-8624.1998.tb06247.x>.

World Health Organization. (2019). Autism spectrum disorders. Retrieved from https://applications.emro.who.int/docs/EMRPUB_leaflet_2019_mnh_215_en.pdf?ua=1.

World Health Organization. (n.d.). Autism spectrum disorders. Retrieved December 6, 2024, from <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/autism-spectrum-disorders>.

Кордонець, В. В., & Назаренко, М. М. (2019). Система комплексного впливу на корекційну роботу для дітей раннього віку із розладами аутистичного спектру. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 19. Корекційна педагогіка і психологія*, 38, 99–105. Retrieved from <https://sj.udu.edu.ua/index.php/kpsp/article/view/754>.

Користь АВА-терапії для дітей з аутизмом. (n.d.). Retrieved from <https://timmi.club/koryst-aba-terapii-dlja-ditjej-z-autyzmom/>.